
Environmentalism: the consequences of modernity

-Het bouwen aan een andere wereld-

Agency, creatie en ontmoetingen in een ecovillage in Frankrijk

Universiteit Utrecht

Masterthesis Culturele Antropologie

Roel Barendrecht
Augustus 2011

Be the change you would like to see in the world

- Mahatma Gandhi -

Masterthesis Culturele Antropologie
Master Multiculturalisme in Vergelijkend Perspectief

Environmentalism: the consequences of modernity

- Het bouwen aan een andere wereld -

agency, creatie en ontmoetingen in een ecovillage in Frankrijk

Augustus 2011

Roel Barendrecht
3457680

begeleidster: Lotje Brouwer

Voorwoord

Niet vaak betrap ik mijzelf op gevoelens van weemoed. Niet vaak zeg ik. Maar nu wel. Mijn gedachten gaan terug naar mijn veldwerkperiode van drie maanden in een *ecovillage* in Frankrijk. Ik zie mezelf weer in het bos zwaaiend met een kloofbijl. Of genietend van de prachtige Wolvenvallei. Een boek lezend bij de houtkachel en het luiden van de bel voor het avondeten..

In uw hand heeft u het resultaat van drie maanden antropologisch onderzoek. Mijn masterthesis ter afsluiting van de studie Culturele Antropologie. Het is een verhaal over mensen, over thuis, over natuur, over de kosmos, over leven, uit het leven. Een verhaal over een hoopvolle en bezielde toekomst. Het was een genoegen dat ik drie maanden in het midden heb mogen leven van Henkjan, Marya, Bert, Jeltje, José, Henk, Richard, Janneke, Kasper, Hidde, Annelies, Johan, Ettjen, Kjeld, Sanna, Julius, Ingmar en Thomas. Bedankt voor alle inspiratie die ik van jullie in woord, daad, ervaring en gebaar heb mogen ontvangen.

Dat dit verhaal u ook tot inspiratie mag zijn.

zondag 14 augustus 2011

Roel Barendrecht

1. INLEIDING & METHODEN	4
2. ENVIRONMENTALISM ALS CONSEQUENTIE VAN DE MODERNE TIJD - <i>ECOLONIE ALS ECOLOGISCHE WOON- EN WERKGEMEENSCHAP</i>	10
2.1 ECOLONIE: EEN KORTE TERUGBLIK	10
2.2 PERFORMANCE AND PRACTICE - MENS EN NATUUR, NATUUR EN MENS	13
2.3 ENVIRONMENTALISM GEPROBLEMATISEERD	15
2.4 EEN KORTE REIS NAAR DE CONDITIE VAN DE HUIDIGE MODERNE TIJD	19
2.5 DE ZOEKTOCHT NAAR BINDING EN JE PLAATS IN DE WERELD	21
2.6 DE WEG NAAR EEN KOSMOLOGISCH IDEEAAL	27
samenvatting	29
3. GEBOREN UIT DE STRUCTUUR: ENVIRONMENTALISM ALS AGENCY - <i>ECOLONIE ALS CREATIECENTRUM</i>	29
3.1 DE CONDITIE VAN DE MODERNE TIJD ALS STRUCTURE	30
3.2 HET ENVIRONMENTALISTISCH PARADIGMA	32
3.2.1 THE LOGIC OF THE SAME	33
3.2.3 HET 'ECOVILLAGE PARADIGM'	34
3.3 HET ECOVILLAGE PARADIGM IN DE PRAKTIJK	35
3.3.1 ASSOCIATION ECOLONIE	38
3.3.2 EEN STERKE STRUCTUUR, REGELS EN HELDERE IDENTITEIT: DE FUNDERING	39
3.3.3 HET INDIVIDU OPNIEUW GEDEFINIEERD: VERANTWOORDING NEMEN	41
3.3.4 ZELFVOORZIENING, HERGEBRUIK EN LUXE: ANDERE BENADERING VAN WELVAART	43
3.4 ENVIRONMENTALISM ALS VERANDERINGSELEMENT	46
samenvatting	48
4. EXIT-STRATEGIE OM STERK NAAR BUITEN TE KUNNEN TREDEN - <i>ECOLONIE ALS ONTMOETINGSPLAATS</i>	49
4.1 ECOLONIE – CENTRE ECOLOGIQUE INTERNATIONAL	49
4.2 PERMANENTE BEWONERS - PIONIERS IN EEN GRENSGEBIED	50
4.2.1 EXIT & NEGOTIATION – DE VORMING VAN EEN 'COLONIE'	51
4.2.2 EEN 'COLONIE' IN FRANKRIJK	56
4.2.3 VOICE-STRATEGIEËN EN HET EIGENTIJD'S NETWERK	57
4.3 TIJDELIJK PARTICIPANTEN – ONTMOETEN EN ONTMOETINGEN MOGELIJK MAKEN	60
4.4 GASTEN – FINANCIËLE BASIS EN SPIRITUELE VLUCHT	61
4.5 ECOLONIE ALS 'FRONTIER'	63
samenvatting	66
5. CONCLUSIES EN REFLECTIE	66
LITERATUUR	72

1. Inleiding & Methoden

“Een beter milieu begint bij jezelf. Jarelang heb ik niet begrepen wat deze zin nu echt inhoudt. De beste verandering komt uiteindelijk van binnenuit.”¹

Waar je tien jaar geleden zonder enige twijfel voor ‘geitenwollen sok’ werd versleten wanneer je het in je hoofd haalde om biologische voedingsmiddelen te kopen, of je op andere wijze uiting wilde geven aan ecologische duurzaamheid, lijkt de publieke opinie je vandaag de dag iets milder gezind. Klimaatveranderingen, biologisch en ecologisch, het zijn termen waar we de afgelopen jaren meer en meer vertrouwd mee zijn geraakt. In het maatschappelijk debat is een groeiende belangstelling te zien voor duurzaamheid in wonen, werken en leven, dat zich onder andere uit in het ontstaan van initiatieven als biologische producten, ecodorpen en ecowijken. De groeiende belangstelling in het maatschappelijk debat vertaalt zich in toenemende academische interesse. In de antropologie behoort *environmentalism* tot een vrij nieuw en onontgonnen onderzoeksgebied. *Environmentalism* omvat een breed scala aan visies, overtuigingen en ideeën waarin de mens zichzelf plaatst als direct onderdeel van de natuur, wat van directe invloed is op het gedrag, de handelingen en levenswijze van de verschillende actoren (Foss 2009; Argyrou 2005; Milton 1996). Het leven vindt plaats in het *environment* en is altijd *under construction* en aan veranderingen onderhevig (Ingold 2000: 172). Op de achtergrond spelen langdurige processen van de veranderende visie op de natuur en mondialisering een belangrijke rol. *Environmentalism* draait om de betekenis die de natuur heeft ten opzichte van de mens en de positie die de mens inneemt ten opzichte van de natuur. Hiermee gaat het verder dan ‘natuurbehoud’ en is het als strategie te beschouwen om de mens zijn plaats in de wereld te laten kennen. Het is dit betekenis gevende aspect van je plaats in de gemonialiseerde wereld te leren en willen kennen en het *agency*

¹ Bert, permanente bewoner ECOlonie

dat hiervoor door verschillende actoren wordt ingezet, dat onderzoek naar *environmentalism* relevant maakt voor de culturele antropologie.

Gedurende mijn veldwerk heb ik onderzoek verricht naar de manier waarop verschillende actoren binnen ECOLonie *environmentalism* inzetten als *agency* om zich te positioneren in de moderne samenleving. ECOLonie is een ecologische leef- en werkgemeenschap gelegen in de Lage Vogezen in Frankrijk met ten tijde van mijn aankomst 18 permanente bewoners, waarvan vijf kinderen. Daarnaast kent de plaats een wisselend aantal tijdelijk participanten en bezoekers. ECOLonie omvat een drietal terreinen: Thietry, La Ferme en La Forge Neuve. Thietry is het hoofdterrein met een groentetuin, hotellerie en camping. La Ferme is een geitenboerderij en kaasmakerij en ligt op 700 meter van Thietry. La Forge Neuve ligt op drie kilometer van Forge Neuve en er worden vooralsnog geen activiteiten ontplooid. Mogelijk wordt dit in de toekomst een spiritueel centrum. Op zowel Thietry als La Forge Neuve wonen permanente bewoners.

Mijn veldwerk heeft plaatsgevonden van 2 februari 2011 – 9 mei 2011. Het feit dat ik van het einde van de winter tot ongeveer het einde van de lente mijn onderzoek heb verricht is van belang voor de data die ik heb verzameld en de dynamiek die ik heb aangetroffen in het veld. Binnen ECOLonie leeft men met het tempo van de seizoenen. Ten tijde van mijn onderzoek kwamen de bewoners zagezegd uit de ‘winterslaap’ en maakten zij zichzelf en het terrein klaar voor de zomer. Terreinonderhoud, campingvelden en –sanitair vakantieklaar maken en landbouwgrond prepareren en zaaien waren hierin de meest voorkomende werkzaamheden. Tijdens mijn veldwerk heb ik de locatie langzaam tot leven zien en voelen komen. Bloemen en planten begonnen blaadjes te krijgen en te bloeien. Het werd drukker met zowel tijdelijk participanten als gasten. Aan alles voelde ik de dynamiek toenemen. Het seizoen waarin ik als onderzoeker mijn veldwerk heb verricht is in die mate dan ook bepalend voor hetgeen ik in het veld ben tegengekomen. In de hoedanigheid van tijdelijk participant² (vrijwilliger) werkte ik 40

² ECOLonie gebruikt de term ‘tijdelijk participant’ voor mensen die tegen kost en inwoning meewerken. ‘Vrijwilliger’ wordt gezien als een te vrijblijvende en misleidende term. Het is het

uur per week mee op het terrein van ECOlonie in ruil voor kost en inwoning. Ik heb de opmaat richting het zomerseizoen meegemaakt. *“In de zomer word je hier twee maanden geleefd, de rest van het jaar leef je zelf,”*³ vertelde een informant mij. Mijn werkzaamheden varieerden van dag tot dag en werden mede bepaald door de prioriteiten die op dat moment bestonden. Mijn meest voorkomende werkzaamheden vonden plaats in de groentetuin en op het land. Gewassen oogsten, onkruid wieden, aarde omspitten, land bemesten, watergeulen graven, landbouwgrond steenvrij maken, bessenstruiken verpoten. Daarnaast heb ik meegeholpen in de keuken, met de renovatie van gebouwen, stallen uitgemest, lammeren gevoederd, computerwerkzaamheden verricht, sanitair van de camping schoongemaakt, huurtenten opgezet, hout gehakt, spullen verhuisd en als persoonlijk hoogtepunt: een muur van natuurstenen gemetseld. Verder was ik persoonlijk verantwoordelijk voor het op peil houden van de houtvoorraad voor de kachel van de eetzaal.

Belangrijkste methode van dataverzameling was participerende observatie: *“In participerende observatie wordt directe waarneming mogelijk door deelname van de onderzoeker aan het sociale leven van de onderzochten”* (Boeije 2005: 55). DeWalt & DeWalt (2002) onderscheiden drie rollen die een onderzoeker kan innemen binnen participerende observatie: *passive participant*, *moderate participant* en *active participant*, gerangschikt naar de mate van participatie in onderzoeksgroep. In de hoedanigheid van tijdelijk participant bekleedde ik binnen ECOlonie de rol van *active participant*. Ik draaide mee in de dagelijkse routines en was daarmee een direct onderdeel van mijn onderzoeksgroep (DeWalt & DeWalt 2002: 20). De mate waarin ik in staat was om mee te draaien, te werken en te leven binnen de gemeenschap in de rol van tijdelijk participant heeft mij in staat gesteld om in grote mate te participeren en te observeren binnen mijn onderzoeksgroep; *grasping the native point a view* (DeWalt & DeWalt 2002). Daarnaast verschaftte het mij een directe ingang en de mogelijkheid tot een veelheid aan informele gesprekken met de

‘tijdelijk participeren’ binnen ECOlonie dat voorop moet staan en op die wijze van een groter commitment getuigd.

³ Hidde, permanente bewoner ECOlonie

verschillende actoren binnen ECOlonie. Met name de pauzes en gezamenlijke maaltijden bleek een vruchtbaar tijdstip voor gesprekken. Mijn observaties en notities verwerkte ik elke avond in de beslotenheid en rust van mijn eigen kamer. Ongeveer één keer per week analyseerde ik mijn data en toetste de data aan de hand van mijn onderzoeksopzet. Op die wijze wist ik telkens mijn focus te verscherpen en verleggen waar nodig. De laatste vier weken van mijn veldwerk heb ik er voor gekozen om, tegen een kleine betaling, 32 uur per week mee te werken. Zodoende was ik elke middag iets eerder klaar met werken, waardoor ik de tijd en mogelijkheid had om meer te observeren tijdens alle werkzaamheden op de terreinen en zodoende enige afstand kon nemen van mijn onderzoeksgroep. Tot slot heb ik zes halfopen interviews afgenomen onder permanente bewoners en langdurig participanten.

Het is de vluchtige, mondiale, moderne wereld waar ECOlonie een deel van uitmaakt. Het leven in een *ecovillage* lijkt in te passen in de theorie van Bauman (1998), die spreekt over een verregaande deterritorialisering van mensen/bedrijven, kapitaal en macht, waardoor staten hun soevereiniteit op economisch en cultureel gebied verliezen: “...no one seems now to be in control.” (Bauman 1998: 58). Hij stelt dat elk mens tegenwoordig onderweg is, gedreven door het verlangen waar onze *consumer society* op gebouwd is: “Nowadays we are all on the move.” (Bauman 1998:77). De *global* is rusteloos en op zoek naar binding.

Juergensmeyer (2002) stelt dan ook dat er als gevolg van toenemende polarisatie in de mondiale wereld en de daarop volgende crises er een activisme en verzet opkomt van fundamentalistische aard. Er wordt een toenemende behoefte gevoeld aan identificatie op basis van religie, etniciteit en traditionele cultuur. Deze bewegingen streven naar gesloten samenleving binnen een territorium waarin zij verwachten gebonden te zijn en zich thuis te voelen. De keuze om in een *ecovillage* te leven lijkt hiermee een gecombineerde actie van verzet en vlucht. Het is de reactie van een minderheidsgroepering tegenover de dominante cultuur en samenleving waarin zij leeft. Het leven in een *ecovillage* is een concrete uiting van *environmentalism* (cf. Gregory *et al.* 2009; Milton 1996), een gemeenschap waarin het sociale gecombineerd wordt met het ecologische (Gottlieb 2001). Als belangrijke

theoretische invalshoek bij de interpretatie van mijn data gebruik ik een concept van Wimmer (2002) en wil ik een onderscheid maken in drie mogelijke reacties die een minderheidsgroepering, zoals bijvoorbeeld de gemeenschap in een *ecovillage*, ten toon kan spreiden om haar plaats te kennen en te bepalen binnen de dominante moderne samenleving. Wimmer (2002) noemt: *entry*, *exit* en *voice* als mogelijke strategieën (Wimmer 2002: 143-153). Met *entry* wordt het volledig opgaan in de dominante cultuur bedoeld, waarbij je jezelf zo onzichtbaar mogelijk maakt. Met *exit* doelt hij op het zich bewust afscheiden van de dominante cultuur en begrenzen van de gemeenschap langs gemeenschapslijnen. Als laatste onderscheidt Wimmer (2002) *voice*, waarbij de minderheid zich organiseert op politiek en verenigingsvlak om via communicatie in het dominante discours te emanciperen en een plaats te verwerven voor zichzelf en de eigen visie en overtuigingen.

De realiteit blijkt uiteraard weerbarstiger dan het theoretisch model. Binnen mijn onderzoek naar de praktijk van *environmentalism* heb ik dan ook een complex en genuanceerd samenspel van *exit* en *voice* gevonden. Juist op een plek als ECOlonie, dat zich op een snijvlak van beide aspecten begeeft, wordt dat prachtig tentoongespreid. De vorming en het bestaan van *environmentalism* zijn enigszins tweeledig te noemen. Aan de ene kant lijkt het een logisch gevolg van de moderne conditie waarin de samenleving zich bevindt, anderzijds herbergt het ook een fundamenteel veranderingselement in zich (*cf.* Bauman 1998; Juergensmeyer 2002). De praktijk van *environmentalism* die ik in het veld heb aangetroffen is serieus en inspirerend. Het is een praktijk waarin meerdere gepassioneerde individuen een ecologische leef- en werkgemeenschap vormen vanuit een sterke ecologische visie. De gevonden praktijk wil ik dan ook benaderen als zijnde *agency* zoals binnen de *structuration theory* geïntroduceerd door Anthony Giddens (1984). Giddens heeft de dualiteit van structuren getheoretiseerd (Stones 2005: 4-5). Het is de dualiteit tussen *structure* en *agency* dat het aanpassingsvermogen en de flexibiliteit van mensen bepaalt, evenals de beperkingen hiervan. Het zijn twee concepten die niet los van elkaar te begrijpen zijn en twee zijden van dezelfde medaille vormen (Tucker 1998: 80-85). *Structure* en *agency* is een complex interactief proces dat onze werkelijkheid vorm geeft. Met *agency* wordt het zelf-handelend vrije vermogen van de mens bedoeld en de *structures* bepalen hierin de bestaande regels en hulpbronnen die bij

de actie inbegrepen zijn (Yuthas 2004: 231). Door de praktijk van *environmentalism* te plaatsen binnen het *structuration*-model van Giddens (1984) wil ik het belang en de kracht die ik gevonden heb in het veld een plaats geven in het antropologische debat. Hoopvol als ik ben gaat het hier niet om wat losgeslagen initiatieven, maar wordt er elke dag opnieuw verder gebouwd aan nieuwe vormen van samenleven.

Mijn thesis is opgebouwd uit drie inhoudelijke hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk besteed ik aandacht aan de visie en historie van ECOLonie. Ik zal de opkomst van *environmentalism* plaatsen binnen een historisch kader. De veranderende visie op natuur en complexe mondialiseringsprocessen hebben beide hun invloed op de opkomst van *environmentalism*. Ik zal beargumenteren dat *environmentalism* dan ook als consequentie van de moderne tijd gezien kan worden. In het daarop volgende hoofdstuk borduur ik voort op die conclusie en benader ik de praktijk van *environmentalism* als *agency*. Aan de hand van de dagelijkse praktijk binnen ECOLonie zal ik de dualiteit en complexiteit die er bestaat tussen de *structure* van de moderne tijd en het *agency* van *environmentalism* ontrafelen. Het veranderingselement dat van *environmentalism* uitgaat krijgt op die manier een theoretische basis. In het afsluitende hoofdstuk zal ik laten zien hoe ECOLonie door zich deels af te scheiden van de moderne maatschappij juist in staat is om meer invloed uit te oefenen. Op die wijze wordt door een complex samenspel van *exit* en *voice* gebouwd aan nieuwe vormen van samenleven, waarbij ECOLonie als ontmoetings- en uitwisselingplaats gezien kan worden.

2. Environmentalism als consequentie van de moderne tijd – ECOLonie als ecologische woon- en werkgemeenschap

“Nergens hebben wij meer een thuis, de wereld is transparant aan het worden. Toch hunkeren wij naar ommuurde plaatsen.”⁴

Met bovenstaande uitspraak van Peter Sloterdijk verwelkomt ECOLonie elke bezoeker op zijn website. In een notendop geeft deze zin complexe processen van mondialisering en de gevolgen hiervan weer. ECOLonie lijkt met deze uitspraak te willen zeggen dat ze deze ‘ommuurde plaats’ kunnen en willen zijn voor verschillende mensen. Maar waarom is er behoefte aan deze ‘ommuurde’ plaatsen? Wat bieden deze plaatsen en op welke basis rusten zij? Tijdens mijn veldwerk heb ik het ‘ommuurde’ karakter van ECOLonie als plaats mogen zien, voelen, ruiken, proeven, ervaren en meemaken. En met mij vele andere permanente bewoners, tijdelijk participanten en gasten. Het ‘ommuurde’ van deze plaats is echter niet te begrijpen zonder hierin de onderliggende processen van mondialisering bloot te leggen gecombineerd met de veranderende visie op de natuur. Geen enkele ontwikkeling staat op zichzelf, maar wordt mede bepaald door het verleden en de bestaande vormen van samenleven.

2.1 ECOLonie: een korte terugblik

[[[]]]

Ik ben nog geen week op ECOLonie. De eerste schok van aankomst ben ik te boven en ik begin me al aardig thuis te voelen. Vanavond geeft Henkjan een voorlichting over de geschiedenis, de visie en de werkwijze van ECOLonie. Spannend. Henkjan is zo ongeveer de ‘founding father’ van het huidige ECOLonie. Het is februari en koud. Ik zit samen met drie andere vrijwilligers in de eetzaal op de bank, lekker dicht bij de grote houtkachel die flink wat warmte verspreidt. Het wachten is op Henkjan. In de zomer

⁴ Peter Sloterdijk op www.ecolonie.org

is er wekelijks een voorlichting, maar in de wintermaanden, die stukken rustiger zijn, wordt het afgestemd op behoefte. Blijkbaar was die behoefte er nu, want via via kreeg ik mee dat er vanavond een voorlichting zou zijn. Om 20.30 uur komt Henkjan de eetzaal binnen. Gezien de grootte van de groep besluiten we lekker beneden bij de kachel te blijven zitten in plaats van de zaal op de eerste verdieping op te zoeken. Met een kop koffie in de hand begint Henkjan te vertellen...

ECOLonie is een ecologische woon- en werkgemeenschap gelegen in de Lage Vogezen in Frankrijk. Sinds 1989 hebben zich hier een aantal mensen gevestigd om gehoor te kunnen geven aan de aandrang die zij allen voelden om op een meer verantwoorde, duurzame en ecologische manier met de aarde, of anders gezegd al het leven, om te springen. Ten tijde van 1998 leek ECOLonie echter op een eindpunt af te stevenen en leefde de vraag of er een doorstart gemaakt kon worden, of dat het terrein (Thietry, 16 ha) verkocht moest worden, wat zou betekenen dat ECOLonie zou ophouden te bestaan. Op dat moment woonde er nog drie permanente bewoners op ECOLonie. ECOLonie kende toen al een kleine camping met twintig plaatsen waar gasten konden verblijven. Twee van de gasten waren Henkjan de Blaauw met zijn vrouw. Henkjan was reeds bekend als organisator van het Eigentijds Festival dat toentertijd al vijf jaar in Nederland bestond. Zij raakten aan de praat over het belang en het wel en wee van een plaats als ECOLonie en hoe de huidige situatie niet langer houdbaar was. Henkjan de Blaauw werd gevraagd of hij niet een rol wilde spelen in de 'doorstart' van ECOLonie. *"ECOLonie is zo een bijzondere plaats en het zou waarlijk zonde zijn wanneer deze niet langer zou kunnen bestaan,"* verwoordde Henkjan zijn gedachten van toen tegenover mij. *"Die twee nachten op de camping heb ik zoveel gedroomd en ik kreeg door dat ik hier moest zijn. Ik had hier een rol te vervullen."* Om die rol te vervullen vroeg Henkjan een mandaat van twee jaar van het huidige bestuur en hij kreeg deze. Hij schreef een visie, want:

"...daar de visie het organiserend beginsel is, wat wil zeggen dat als je weet waarom je iets wilt, en dit in zijn samenhang verwoord, je beter weet waar je naar toe gaat. Visie heeft ook een magische kwaliteit. Het innerlijk oog van de visie kan zien wat er nog niet is, kan buiten de bestaande

omstandigheden reiken en iets ontwaren dat er tevoren nooit is geweest. Het is het verbijsterend menselijk vermogen dat boven heden en verleden kan uitstijgen om vanuit het onbekende, iets te ontwerpen dat tevoren niet bestond.”⁵

Het is natuurlijk geen visie die zomaar uit de lucht is komen vallen, maar een visie die sinds begin jaren '70, waarin Henkjan een biologische tuinderij in Drenthe begonnen is, is uitgekristalliseerd tot wat nu als visie op de site van ECOlonie te vinden is. De visie van ECOlonie stoelt op drie pijlers: natuur-duurzaamheid / creëren-kunst / spiritualiteit-mystiek. Onder invloed van een heldere visie, sterke structuur en een steeds meer heldere identiteit heeft ECOlonie zich kunnen ontwikkelen tot de stabiele ecologische woon- en werkgemeenschap zoals deze nu in de Franse Voghezen te vinden is. Henkjan duidt de periode van 1989-1998 dan ook als 'zwangerschapsperiode' waar een periode van 'geboren worden' op volgde. Anno 2011 begeeft ECOlonie zich wederom in een transitiefase zo vertelt Henkjan. ECOlonie staat sterk, is stabiel en heeft een gezonde financiële huishouding. Dat biedt ruimte om een pas op de plaats te maken en te kijken waar ECOlonie nu staat en welke richting het verder uitgaat. Na jaren van opbouwen en creëren komt er nu ruimte voor onderhoud, reflectie en pas op de plaats. Het is zoals een informant het mij verwoordde: *“We komen eindelijk toe aan onderhoud van het terrein. Vorige jaren hebben we voornamelijk gebouwd en deadlines gehad. Dit is wel een heel andere energie.”*⁶

In bovenstaande beknopte ontstaansgeschiedenis van ECOlonie spreek ik over *“...gehoor te kunnen geven aan de aandrang die zij allen voelden om op een meer verantwoorde, duurzame en ecologische manier met de aarde, of anders gezegd al het leven, om te springen...”* Er wordt hier gesproken over enerzijds een 'aandrang' voelen en anderzijds de 'manier' om die bewuste aandrang vorm te geven. Het gaat over jezelf plaatsen ten opzichte van de natuur, je omgeving en elkaar. Het 'kennen' van je plaats lijkt in de huidige mondialiserende wereld een steeds groter goed te worden. Om de dagelijkse praktijk van ECOlonie dan ook beter te kunnen plaatsen is

⁵ 'De visie van ECOlonie' www.ecolonie.eu

⁶ Johan, permanente bewoner ECOlonie

het van belang om deze in het licht van de veranderende visie op de natuur en de conditie van de huidige moderne tijd te zien.

2.2 Performance and Practice - Mens en natuur, natuur en mens

De mens heeft zichzelf niet altijd dezelfde plaats in deze wereld gegeven ten opzichte van 'de natuur'. Ik zet de natuur hier bewust tussen aanhalingstekens om te benadrukken dat onze notie van natuur door de tijd heen veranderd is. Eén van de pijlers binnen de visie van ECOlonie is natuur/duurzaamheid. De verschillende actoren binnen ECOlonie beleven de natuur niet louter als iets dat buiten zichzelf staat en een externe factor van het leven is. De verschillende actoren plaatsen zichzelf als direct onderdeel van de natuur, waarmee ze met het leven in ECOlonie dan ook naar vormen zoeken om deze bewuste relatie actief vorm te kunnen geven. Een breed scala van onderzoekers en wetenschappers bestuderen de natuur-mens relaties ook niet langer als een domein van statische structuren en regels, maar als een activiteit (Szerszynski, Wallace & Waterton 2003: 1). De mens speelt een actieve rol in de beleving van natuur. Het woord 'beleving' suggereert dan ook dat de natuur meer facetten behelst naast het harde fysieke materiaal waaruit de natuur bestaat. De natuur is ook een proces: een evolutionair veld dat zich ontwikkelt en in beweging is. Daarnaast zijn de natuur en de kosmos ook een leefwereld. De natuur is op die wijze ook iets abstracts, dat betekenis en waarde toegeschreven krijgt (Szerszynski, Wallace & Waterton 2003: 2). De dagelijkse praktijk binnen ECOlonie is dan ook uit te leggen als een manier om vorm te geven aan de wijze waarop de natuur beleefd wordt en betekenis en waarde krijgt toegeschreven door de verschillende actoren. Szerszynski, Wallace & Waterton (2003: 2) spreken over *performance* om te duiden dat natuur voor het overgrote deel vervaardigd wordt door mensen. Natuur is naast haar bestaan ook iets dat betekenis krijgt, omdat mensen er betekenis aan geven en er tegelijkertijd betekenis aan ontleen. Het is een *practice*: het bestaat niet alleen, maar doet ook iets in het bestaan van de betekenis die aan natuur gegeven wordt. De benadering van natuur als activiteit impliceert dat de positie en rol van de mens tegenover en met de natuur onderhevig is aan veranderingen en ontwikkeling. Een activiteit moet constant in praktijk

worden gebracht om te kunnen bestaan (Szerszynski, Wallace & Waterton 2003: 3). De manier waarop een activiteit in praktijk wordt gebracht kent grote verschillen door de tijden heen. In de sociale wetenschappen wordt natuur dan ook meer en meer als een sociaal en politiek fenomeen geduid (Bell 1998; Szerszynski, Wallace & Waterton 2003; Franklin 2002). De natuur is niet langer louter een externe variabele en een altijd voorhanden zijnde bron van producten en grondstoffen (Franklin 2002: 19). De visie van mens op de natuur en zijn eigen plaats hierin heeft directe invloed op de manier waarop wij onze wereld vorm geven. De verschillende actoren binnen ECOlonie kiezen allen bewust voor een leven dat zich 'dichter' bij de natuur afspeelt. Hierin zoeken de verschillende actoren naar manieren om op een meer harmonieuze wijze samen te leven met en in de natuur. De manier waarop de verschillende actoren zich plaatsen ten opzichte van de natuur is in mijn ogen een breuk met de moderne visie op de natuur (cf. Franklin 2002). Binnen de moderne visie op natuur was de evolutionistische visie het meest dominant. De natuur werd gezien als een plaats waarin oneindig veel verbindingen, experimenten zorgden voor een zichzelf niet herhalend en in ontwikkeling zijnde entiteit. Het was echter wel een entiteit zonder bewust(e) doel of doelen. Binnen de moderne visie wordt de natuur voorgesteld als een weerbarstig domein vol gevaar en een domein vol met hulpbronnen voor de mens. Dit domein moest dan ook onder controle worden gebracht. De positie van mens ten opzichte van deze natuur werd er een van overheerser: *"..nature came to be perceived also as an intractable domain of danger and, above all, utility to be mastered by 'man' and brought under his control"* (Argyrou 2005: 4). Voorafgaand aan de moderne visie op natuur heeft de 'Renaissance visie op de natuur' een belangrijke rol gespeeld in het ondergeschikt maken van de natuur aan menselijke behoeften zo stelt Henkjan⁷. In de 'Renaissance visie op de natuur' werd de natuur voorgesteld als een machine zonder intellect en leven. De natuur werd gezien als een machine dat mogelijk is gemaakt door de aanwezigheid van God. Het is deze tijd van Reformatie, dat door genoemd wordt als de periode waarin de *"..natuur haar heiligheid werd ontnomen.."*. In de visie van ECOlonie wordt dit proces van ontheiliging uitgebreider aangehaald. Het is het

⁷ Henkjan, permanente bewoner ECOlonie

tijdperk waarin religie bijna uitsluitend een zaak werd tussen mens en God. De kerk trad hierin op als bemiddelaar tussen mens en God en had hier het monopolie op. “Aan de natuurlijke wereld werd geen spirituele kracht meer toegekend. Daardoor waren er geen religieuze belemmeringen meer voor het veroveren en het exploiteren van de natuur.”⁸ De handelingen van de verschillende actoren op ECOlonie zijn uit te leggen als een poging om de natuur haar heiligheid terug te geven in een modernistisch en mechanistisch tijdperk. Op die wijze speelt de *performance* en *practice* van de verschillende actoren binnen ECOlonie jegens de natuur een cruciale rol in het leven van mijn onderzoeksgroep. Een dusdanige rol dat de permanente bewoners van ECOlonie hebben besloten te willen leven in een ecologische woon- en werkgemeenschap.

Anders dan binnen de moderne visie, beleven de verschillende actoren binnen ECOlonie de natuur niet als een domein dat vol gevaren zit en onder de controle van de mens moet worden gebracht. De natuur wordt niet langer gezien als een onuitputtelijke bron van grondstoffen waar de mens zonder limiet uit kan putten. Maar wat is hier dan voor in de plaats gekomen? Welke *performance* van natuur speelt anno 2011 de belangrijkste rol op zowel maatschappelijk als academisch gebied? De ontwikkeling van de visie op natuur en de beleving hiervan heeft de weg vrijgemaakt voor een veranderde visie: de *environmentalistische* visie op natuur (Argyrou 2005; Milton 1996; Carter 2007). Om tot een beter begrip van de dagelijkse praktijk binnen ECOlonie te kunnen komen is het van belang om *environmentalism* kritisch tegen het licht te houden.

2.3 Environmentalism geproblematiseerd

Wanneer we spreken over *environmentalism* belanden we meteen in een moeilijk definieerbaar concept. Hoewel er overeenstemming lijkt te zijn in het academisch debat omtrent *environmentalism* over de definitie in de breedste zin, worden er door verschillende auteurs accenten en nuances aangebracht die erop duiden dat *environmentalism* lang geen eenduidige definitie kent die recht doet aan de

⁸ ‘De visie van ECOlonie’ www.ecolonie.eu

verscheidenheid aan bestaande vormen, praktijken en ideeën. De bestaande werkelijkheid valt zelden te vatten in eenduidige definities en ik zou ECOLonie tekort doen wanneer ik dat op deze plaats wel probeer. Het is dan ook vruchtbaarder om verschillende definities naast elkaar te leggen en op die wijze de dagelijkse praktijk van ECOLonie academisch te plaatsen met respect voor de uniekheid van elk ecologisch initiatief. De permanente bewoners binnen ECOLonie beleven de natuur als complex en reeds te lang onderhevig aan ecologische afbraak onder invloed van menselijk handelen. Met de vormen die ze op ECOLonie hebben laten ontstaan willen de permanente bewoners een praktische uiting aan deze visie geven. De vraag rijst echter welke plaats zij dan innemen in het academisch debat omtrent *environmentalism*. Is de dagelijkse praktijk van een ecologische woon- en werkgemeenschap een praktijk die te plaatsen is binnen het *environmentalistisch* discours?

De veranderende *performance* en *practice* van natuur is één van de voorwaarden geweest waardoor *environmentalism* haar intrede heeft kunnen doen in de moderne maatschappij. Argyrou (2005: vii-viii) omschrijft het *environmentalistisch* paradigma als een discours waarin de natuur als een complex systeem wordt beschouwd, dat rust op een onzekere balans. Het is een breekbaar domein dat beschermd en verzorgd moet worden voor de bestwil van de natuur en de mens. De mens is niet langer het subject van de wereld en *master of nature*, maar treedt nu op als gevoelige en verantwoordelijke beheerder van de natuur. De mens is tot *human being* geworden. Een wezen tussen alle andere wezens op aarde, dat afhankelijk is van de natuur voor zijn overleven (Argyrou 2005: 37). Tegelijkertijd met deze afhankelijkheid komt ook een grote verantwoordelijkheid. De mens heeft hierin te lang opgetreden als *master of nature* zonder oog voor de bestwil van zowel natuur als mens. De mens heeft een unieke en onvervangbare verantwoordelijkheid in de rol van gevoelige en verantwoordelijke beheerder. Waar in Argyrou's definitie de nadruk ligt op de positie van mens ten opzichte van, en juist in, de natuur, legt Gottlieb (2001) in zijn definitie meer de nadruk op het handelende karakter dat van *environmentalism* uitgaat. Hij omschrijft *environmentalism* dan ook als georganiseerde actoren en gepassioneerde groepen van individuen die een manier

zoeken om destructieve acties en handelingen jegens de natuur te overkomen. Het is één van de kernpunten binnen de visie van ECOlonie: verantwoordelijkheid nemen. Echte verantwoordelijkheid nemen kan niet zonder actie. *“Te veel mensen praten en praten er maar over. Wanneer de handen uit de mouwen moeten worden gestoken geven ze ineens niet thuis,”* zegt Henkjan over het eigen verantwoordelijkheid nemen. Deze collectie groepen handelen doorgaans op een reactieve basis en ad hoc manier stelt Gottlieb (2001: 3). Wanneer Gottlieb het heeft over het reactieve element lijkt hij het over allerlei soortige actiegroeperingen te hebben, maar is er in zijn definitie geen plaats voor initiatieven zoals ECOlonie. Duurzame initiatieven die juist inzetten op nieuwe manieren van (samen)leven en creatie van iets wat er eerst nog niet was. Zoals mij duidelijk is geworden na drie maanden participerende observatie, vele informele gesprekken en diepte-interviews is ECOlonie niet te typeren als een reactieve beweging die inzet op een revolutionaire omslag, maar kenmerken meer en meer *environmentalistische* bewegingen zich, evenals ECOlonie, door hervormingsgerichte idealen. Meer en meer initiatieven stellen *reform* boven *revolution* (Carter 2007: 148).

Zoals duidelijk wordt omvat *environmentalism* een breed scala aan factoren, discoursen, ideeën en heeft het raakvlakken met een groot aantal verschillende wetenschapsgebieden. Het is juist dit aspect dat Foss er toe heeft gebracht om *environmentalism* als volgt te definiëren:

“Environmentalism is a movement that has sprung up spontaneously from the soil of human concern and conviction, so it suffers from the weakness that afflict popular ideologies. It is not a system of thought, but a loose collection of putative facts, questionable creeds, and hastily conceived calls for action – fortified throughout with plain truths, worthy ideals, and sound plans” (Foss 2009: 8).

Hoewel Foss (2009) hier correct het versplinterde karakter van *environmentalism* opmerkt, vind ik dat hij te makkelijk stelt dat *environmentalism* geen systeem van gedachten betreft. De uitgeschreven visie en de wijze waarop deze uitgedragen wordt in woord en daad door de verschillende actoren binnen ECOlonie zijn directe

voorbeelden van een samenhangend systeem van gedachten over de werkelijkheid. Daarbij is het juist de uniekheid van elk verschillend project dat enorme kracht en creativiteit in zich draagt, benadrukken de verschillende informanten binnen ECOlonie. *Environmentalism* is eerder te bezien als een middel, een vorm die zich op vele verschillende terreinen anders openbaart en betekenis krijgt. Denk hierbij aan de natuurkunde, biologie, scheikunde, economie, filosofie, ethiek en allerlei andere wetenschapsgebieden. *Environmentalism* gaat over de relatie die de mens tot de natuur heeft, hoe de mens zichzelf daarin plaatst en hier vorm aan geeft, en wat voor invloed dat heeft op onze sociale werkelijkheid en de perceptie van de natuur en samenhangende problematieken. In navolging van Milton (1996) is het dus ook vruchtbaarder om *environmentalism* meer holistisch te beschouwen.

Environmentalism omvat in mijn ogen een breed scala aan visies, overtuigingen en ideeën waarin de mens zichzelf plaats als direct onderdeel van de natuur, wat van directe invloed is op het gedrag, de handelingen en levenswijze van de verschillende actoren. “A set of ideas and a citizens movement to protect the quality and continuity of life through advocacy for the preservation or improvement of the natural environment” (Gregory et al. 2009: 173). Binnen deze definitie lijkt ECOlonie naadloos te passen als een *citizens movement* met een set van ideeën ten behoeve van de bescherming van natuur. *Environmentalism* kent echter een enorme verscheidenheid aan vormen. Grofweg is er een scheiding te maken tussen *environmentalistische* initiatieven op politiek en institutioneel gebied, alsmede sociale bewegingen oftewel burgerinitiatieven (Carter 2007; Mazmanian & Kraft 2009; Milton 1993). In de dagelijkse praktijk is deze scheiding echter moeilijker te maken (Rinkevicins in Mol & Sonneveld 2000). Er is sprake van een grijs gebied. Centraal binnen *environmentalism* staat echter dat het te allen tijde draait om de bescherming van *environment* in de breedste en smalste zin denkbaar (Milton 1996; Carter 2007). ECOlonie als ecologische woon- en werkgemeenschap is hiermee een direct voorbeeld van een *environmentalistisch* initiatief in de dagelijkse praktijk (cf. Milton 1996; Carter 2007).

Tijdens mijn veldwerk waarin ik de nuances van het leven en werken binnen een ecologische gemeenschap heb kunnen observeren en ervaren kwam het besef dat

environmentalism niet het einddoel is, maar een actief onderdeel in de weg tot een hoger ideaal. De betekenis die de verschillende actoren binnen ECOlonie aan hun handelen ontleen gaat niet sec over natuurbehoud, maar herbergt ook een groter abstract betekenis gevend kader. De natuur en kosmos heeft ook haar betekenis als leefwereld voor de mens (Szerszynski, Wallace & Waterton 2003: 2). Aangezien wij als mens te allen tijde het medium van onze ervaringen en belevingen blijven, is onze leefwereld antropocentrisch (Ingold 2000: 218). De opkomst van *environmentalism* is niet slechts te plaatsen binnen de veranderende visie op de natuur. Naast natuurbehoud herbergt *environmentalism* ook een betekenis gevend component in zich dat van grote waarde is binnen de leefwereld van de verschillende actoren binnen ECOlonie. *Environmentalism* gaat namelijk ook over mensen. Om die betekenis te kunnen duiden is het eerst van belang om de conditie van de huidige gemondialiseerde moderne wereld bij onze analyse te betrekken. De huidige conditie van de moderne tijd herbergt namelijk naast ecologische afbraak en de druk als gevolg van gelimiteerde grondstoffen ook een bindingsvraagstuk in zich.

2.4 Een korte reis naar de conditie van de huidige moderne tijd

Diederick Raven benadrukt in zijn boek 'Globalia- een reisverslag', dat de tijd waarin wij nu leven de uitkomst is van een historisch proces. Vandaar is het belangrijk om binnen onderzoek naar de praktijk van *environmentalism* kenmerken van het voorgaande historisch proces de revue te laten passeren. Het historische proces waar Raven op doelt is de '*..transformatie van traditionele samenleving naar industriële samenleving en van industriële samenleving naar de kennissamenleving van de 21^e eeuw..*' (Raven 2008: 3). Het is de transformatie die door Raven: agraria, industria en globalia genoemd wordt. Kenmerkend voor het agrarische tijdperk, oftewel het preïndustriële tijdperk (Gellner 2006) is het bestaan van artisanale kennis. Het is de kennis die wordt overgedragen van meester tot gezelschap en schriftloos is (Raven 2008: 3). Vervolgens komt met de Industriële Revolutie de overgang naar industria, oftewel de industriële samenleving. Deze overgang heeft de samenleving radicaal veranderd. Zowel Raven als Gellner benadrukken de overgang van agrarische samenleving naar industriële samenleving als een tijd van grote

veranderingen. *“Industria is de moderne samenleving en die verandert de agrarische samenleving radicaal, maar de laatste blijft gedeeltelijk bestaan”* (Raven 2008: 6). Gellner benadrukt dat complexe grootschalige industriële samenlevingen anders opereren dan agrarische gemeenschappen. De industriële samenleving kenmerkt zich door schaalvergroting en standaardiseringprocessen. Het is de ongebreidelde schaalvergroting en daarmee samenhangende groei van consumptie wat de verschillende actoren binnen ECOlonie willen ontstijgen. In het huidige moderne industriële leven bestaat een dualistisch beeld van mens en natuur (Milton 1993: 26). Zoals eerder genoemd heeft dit dualistische beeld er mede aan bijgedragen dat, in combinatie met de moderne visie op natuur waarin de mens *master of nature* was, de aarde als onuitputtelijke bron van grondstoffen en producten werd gezien. Het is de ontwikkeling die begin jaren '70 Henkjan de Blaauw⁹ ertoe aangezet heeft om een biologische tuinderij te beginnen. Binnen ECOlonie staan biologische voedselproductie, duurzaamheid en bewust consumeren centraal om het hoofd te bieden aan de consequenties van de omvangrijke schaalvergroting en standaardiseerprocessen. De gevolgen zijn ook maatschappij breed zichtbaar. Op het moment vindt er in Nederland een maatschappelijke discussie plaats over het preventief gebruik van antibiotica in de reguliere veehouderij. Een praktijk waarbij menig zogenaamde ‘resistente super bacteriën’ de kans krijgen zichzelf te ontwikkelen met enorme gezondheidsrisico’s voor de mens. Een veel gehoorde zin van mijn informanten binnen ECOlonie is geweest: *“We willen laten zien dat het ook anders kan.”*

Environmentalism is dan ook te zien als een kritiek op de gevolgen van het ongecontroleerd najagen van economische groei en de gevolgen van schaalvergroting (Szerszynski, Wallace & Waterton 2003: 66). Anders gezegd: de opkomst van *environmentalism* is inherent aan de moderne maatschappij en om die reden te beschouwen als directe consequentie van de moderne industriële samenleving (*cf.* Milton 1996: 27).

⁹ Henkjan, permanente bewoner ECOlonie

De toegenomen en geïntensifieerde mondialiseringsprocessen hebben er mede voor gezorgd dat de huidige tijd waarin wij leven het postmoderne tijdperk genoemd wordt. De overgang van industria naar het postmoderne tijdperk wordt door sommigen theoretici als radicale breuk gezien terwijl andere auteurs het zien als een consequentie van moderniteit en daarom niet als radicale breuk, maar als hypermodern. In navolging van Harvey (2005) en Raven (2008) wil ik stellen dat er wezenlijk geen verandering heeft plaatsgevonden, maar dat de intensiteit en onderlinge verwevenheid van de onderliggende processen enorm zijn toegenomen. Het is echter de intensiteit en onderlinge verwevenheid en de implicaties van de moderne tijd dat mede van invloed is op de mens en zijn beleving en perceptie van zijn plaats in de wereld. Het is het thuisgevoel dat niet langer vanzelfsprekend lijkt te zijn in de moderne samenleving. Sociale identificatie is voor mensen noodzakelijk (De Swaan in De Lange *et al.* 2009: 49). Voor veel mensen houdt dit de bindingen binnen grotere kaders in. Het is de conditie van de huidige moderne tijd waarin wij leven dat ons confronteert met deze zoektocht naar binding en identificatie om onze plaats in de wereld te kennen. Op welke wijze is *environmentalism* in staat om, als directe consequentie van de huidige moderne tijd, een betekenis gevend kader, binding en mogelijkheden tot sociale identificatie te leveren? En welke rol speelt de veranderende visie op natuur en de beleving hierin?

2.5 De zoektocht naar binding en je plaats in de wereld

Met de implicaties van een mondialiserende wereld is het steeds moeilijker te stellen wat de definitie van binding inhoudt. Het gevoel van *beloning* verandert steeds meer in een gevoel van *longing-to-be*. Het gevoel van thuis te zijn en ergens bij te horen verandert steeds meer in een gevoel van ergens onderdeel van uit te willen maken en een duidelijker beeld te hebben van jezelf, de wereld om je heen en je eigen plaats in deze wereld (Hedetoft & Hjort 2002 in Pijl *et al.* 2009: 49). De behoefte aan zekerheid, verbondenheid en een grotere waarheid lijkt steeds meer te groeien in de postmoderne mondialiserende wereld. Bauman (1998) stelt dat mobiliteit de nieuwe stratificerende factor is geworden in de moderne samenleving. Er is sprake van een verregaande deterritorialisering van mensen/bedrijven, kapitaal

en macht, waardoor staten hun soevereiniteit op economisch en cultureel gebied verliezen: “...no one seems now to be in control...” (Bauman 1998: 58). Het verlies aan sociale controle van de heersende instituties is van directe invloed op de opkomst van opstand en verzet van de zogenaamde *social movements* (Oberschall 1973 in Ruggiero & Montagna 2008). De opkomst van *environmentalism* en ECOLonie als praktische vertaalslag daarvan is dus te plaatsen als een direct gevolg van de moderne samenleving. Bauman stelt dat elk mens tegenwoordig onderweg is, gedreven door het verlangen waar onze *consumer society* op gebouwd is: “Nowadays we are all on the move.” (Bauman 1998: 77). De *global* is rusteloos en op zoek naar binding. Juergensmeyer (2002) stelt dan ook dat als gevolg van toenemende polarisatie in de mondiale wereld en de daarop volgende crisissen er een activisme en verzet opkomt van fundamentalistische aard. Er wordt een toenemende behoefte gevoeld aan identificatie op basis van religie, etniciteit en traditionele cultuur. Deze bewegingen streven naar een gesloten samenleving binnen een territorium, waarin zij verwachten gebonden te zijn en zich thuis te voelen. Het leven binnen ECOLonie lijkt hier dan ook in te passen als reactie op langdurige en complexe mondialiseringsprocessen.

Een zoektocht die mede is gevormd door de conditie van de huidige moderne tijd waarin wij leven. Een plaats in de transparante wereld waarbinnen je je geborgen en gebonden voelt met je omgeving. Voor de permanente bewoners is ECOLonie zowel een woon- als werkplaats. Geen van de permanente bewoners heeft werk buiten de gemeenschap. Een belangrijke persoonlijke reden voor het leven in een ecologische woon- en werkgemeenschap voor de bewoners is om een meer complete integratie van wonen en werken in hun leven te bewerkstelligen. Een heldere structuur en bijbehorende regels spelen een bepalende rol in de vorming, ontwikkeling en versteviging van de identiteit van ECOLonie. Het wonen en werken binnen een redelijk gesloten territorium draagt bij aan het gevoel van binding (*cf.* Juergensmeyer 2002). Binnen ECOLonie identificeren de verschillende actoren zich met name op functioneel vlak (WRR 2007: 107). Ze hebben elkaar leren kennen in de functie van een gezamenlijk doel en taak, namelijk het leven naar en het werken en vorm geven aan *environmentalistische* overtuigingen en idealen. De functionele identificatie die

er bestaat tussen de permanente bewoners is ontstaan vanuit een gedeelde visie op natuur en de consequenties die de verschillende actoren hieraan verbinden ten aanzien van hun dagelijks handelen. Anders gezegd: de overeenkomstige *performance* en *practice* van natuur is het overkoepelende betekenis gevend kader waarbinnen de permanente bewoners hun relaties zijn aangegaan en waarin zij zich gebonden voelen. De heldere structuur met bijbehorende regels dienen hierin als middel om de stabiliteit en continuïteit van ECOlonie te waarborgen en tegelijkertijd ter versteviging van de visie en identiteit. In mijn rol als tijdelijk participant ben ik met name onderdeel geweest van de verbinding die tot stand komt in het samen werken. Als tijdelijke participant (vrijwilliger) biedt je voor minimaal 14 dagen je arbeid (40 uur per week) aan in ruil voor kost en inwoning. Elke tijdelijk participant heeft zijn eigen persoonlijke redenen om op ECOlonie te zijn. Overwegend zijn tijdelijk participanten zoekende naar manieren waarop ze hun leven willen inrichten binnen de moderne maatschappij, zonder mee te willen gaan in de kenmerkende *consumer society*. Het is doorgaans een persoonlijke zoektocht geïnspireerd door ontevredenheid over bepaalde facetten van onze huidige samenleving, waarin ze het gevoel hebben iets te missen. Een aantal besluit om voor langere tijd op ECOlonie te blijven naar aanleiding van een zogenaamde *life-events*. Een verbroken relatie, het verlies van werk, een burn-out, “..ik heb genoeg van de rat-race..” heb ik meerdere malen door vrijwilligers horen zeggen. Het is te typeren als een spirituele zoektocht naar wat belangrijk is in het leven en hiervoor niet de angst te hebben om buiten gebaande paden te treden. Een informant noemde de groep vrijwilligers “*the lost souls*”. Hier bedoelde hij mee dat de grootste groep tijdelijk participanten om wat voor reden dan ook zoekende is in wat als de ‘normale’ wereld beschouwd wordt. Ze komen op ECOlonie om te leren, nieuwe richtingen uit te slaan en zichzelf weer te vinden. Afhankelijk van perspectief kan *lost* dus evengoed *newly found* inhouden.

□□□

Als tijdelijke participant maak je onderdeel uit van de groep vrijwilligers. Sommigen kennen elkaar van eerdere perioden dat ze vrijwilliger op ECOlonie waren. Anderen kennen elkaar niet, zijn er voor het eerst, maar leren elkaar snel genoeg kennen. In de periode van februari-mei is het aantal tijdelijk participanten schommelend

gestegen van ongeveer acht tot twintig personen. Op jaarbasis komen zo'n 180-200 vrijwilligers op ECOLonie meewerken. Werken is de verbindende factor binnen de groep tijdelijk participanten. Sterker nog, door middel van het werk ben je als tijdelijk participant verbonden met ECOLonie. De meest gestelde vraag tussen vrijwilligers tijdens de pauze, zittend aan een bak koffie of een kop thee is: "En wat heb jij vanochtend gedaan? ... Wat ga je dalijk doen?" De meeste contacten tussen vrijwilligers beginnen wanneer ze toevallig samenwerken. Dan is er tijd en ruimte voor gesprek tijdens het werk en worden verbindingen aangegaan. Wanneer je om een bepaalde reden niet in staat ben mee te werken voel je je toch wat erbuiten staan. Je werkt immers 40 uur per week en van 's ochtends 7.45 uur tot 's avonds 19.00 uur ben je bezig met ontbijten-werken-pauze-werken-lunch-werken-pauze-werken-diner. Michel, een vrijwilliger, kreeg tijdens het werk erge last van zijn rug. Hij heeft twee dagen doorgebracht met proberen te herstellen en werkte dus niet mee. Uiteindelijk besloot hij om terug naar Nederland te gaan en daar te herstellen om vervolgens weer fit terug te komen. "Als je een paar dagen niets doet voel je je zo nutteloos. Iedereen is aan het werk en jij zit maar een boek te lezen. Ik was het helemaal zat."

Zelf kreeg ik het paasweekend bezoek van mijn familie en werkte ik dus niet mee. Plotseling had ik de rol van 'gast' in plaats van 'tijdelijk participant'. Het was een druk paasweekend met gasten (toeristen), dus er was flink wat werk te verzetten. Terwijl ik keek naar iedereen die druk bezig was met hun taken voelde ik me wat verloren. Nu ik niet meewerkte voelde ik me geen schakel van het geheel meer. Ik zag iedereen rondlopen en wist dat ze bezig waren met allerlei taken. Ik wist dat er een heleboel werk verzet werd terwijl ik een bak koffie aan het drinken was op de court, of een rondleiding over het terrein gaf aan mijn familie. Daarnaast at ik ook aan een andere tafel en met andere mensen (mijn familie). Ik voelde me wat ontheemd en wilde het liefst gewoon weer aan het werk gaan en me erbij voelen horen. Het was dan ook bijna een verademing te noemen toen ik maandagochtend na het uitzwaaien van mijn familie weer lekker aan de slag kon.

In de rol van tijdelijke participant krijg je met name de functie van ecologische werkplaats mee. De functie van ecologische woonplaats gaat wat aan je voorbij omdat je er zelf maar tijdelijk bent. Dat kan natuurlijk een aantal weken zijn of misschien zelfs een jaar, maar het blijft een tijdelijk karakter houden. Als tijdelijk participant ben je op 'doorreis', waar voor de permanente bewoners ECOLonie naast werkplaats ook daadwerkelijk hun thuis is. Het is een thuis voor idealen en overtuigingen, alsook een letterlijk thuis. Relaties worden gevormd, kinderen geboren, huizen worden opgeknapt en ingericht. De enkele keren dat ik bij het huis van een permanente bewoner binnenstapte was ik steeds weer verbaasd over het gevoel van huiselijkheid dat mij overviel. Steeds kwam dan pas weer het besef tot me: *"O ja, je woont en leeft hier echt."* Maar wat maakt thuis nu ook daadwerkelijk tot een thuis? *Home* is een lastig te definiëren begrip. Hedetoft & Hjort (2002: vii) hanteren de volgende definitie:

"Our home is where we belong, territorially, existentially, and culturally, where our own community is, where our family and loved ones reside, where we can identify our roots, and where we long to return to when we are elsewhere in the World."

Ondanks dat de definitie van *home* te allen tijde een te beperkte weergave van de mogelijke werkelijkheid zal weergeven, lijkt *home* zich voornamelijk te richten op binding met de directe leefomgeving. Om deze binding tot stand te kunnen laten komen moeten mensen zich kunnen identificeren met hun omgeving. Het lijkt in eerste instantie dan ook vreemd dat de permanente bewoners in Frankrijk hun thuis hebben gevonden. De eerste bewoners van ECOLonie hebben de keus op Frankrijk laten vallen omdat de grondprijzen er vele malen lager liggen dan in Nederland. Een ander criterium was dat de locatie binnen een dag reisafstand van Nederland moest liggen. Van de huidige permanente bewoners op ECOLonie had niemand perse de wens en ambitie om uit Nederland te emigreren. Wel geven een aantal bewoners aan dat ze 'klaar waren' met bepaalde aspecten van het leven in Nederland. Denk hierbij aan enkele kenmerken van het kapitalistisch systeem. Een markt gedreven economie, een consumptiemaatschappij, de '*rat-race*'.

Het is het ten uitvoer brengen van een gemeenschappelijke visie op het leven waarin natuur en ecologie centraal staat, dat de permanente bewoners binnen ECOlonie binding geeft en een thuis vormt.

“Het is ook gewoon prettig dat ik hier niet steeds hoeft uit te leggen waarom ik doe zoals ik doe, het scheelt zoveel energie. Ik hoeft niet uit te leggen waarom ik mijn tanden poets met biologische tandpasta, of waarom er biologische pinda's op tafel staat bij mijn ontbijt.”¹⁰

Als permanente bewoner moet je je ten eerste kunnen identificeren met deze gemeenschappelijke visie. Zoals gezegd steunt deze visie op een drietal pijlers: natuur-duurzaamheid / creëren-kunst / spiritualiteit-mystiek. Het samen bouwen aan en het leven volgens deze visie is wat de binding scheidt tussen de permanente bewoners. Het scheidt een betekenis gevend kader in de complexe en gemondialiseerde wereld. Het is een visie op het leven die vraagt om *continuous actions* en geïmplementeerd wordt in *everyday life* (Szerszynski, Wallace & Waterton 2003: 63-4). En juist vanwege deze verregaande en complete implementatie van een visie op het leven, dat in een *ecovillage* op elk terrein van het dagelijks leven zijn weerslag heeft, geeft de praktijk van *environmentalism* binnen ECOlonie een groot gevoel van binding omtrent *lifestyles* (cf. Bourdieu 1984 in Szerszynski, Wallace & Waterton 2003: 67). Een belangrijk component in de vorming van de *green identity* is voedsel en voedselproductie (Szerszynski, Wallace & Waterton 2003: 70). Zo ook binnen ECOlonie, waar de groentetuinen, geitenboerderij en kaasmakerij op het eerste gezicht ECOlonie kenmerken. Het is dan ook niet verwonderlijk dat een aantal jaar geleden niet lang getwijfeld werd toen La Ferme (geitenboerderij) te koop kwam. Een bepaalde mate van zelfvoorzienend zijn op biologische grondslag draagt voor een groot gedeelte bij aan een gevoel van identificatie met je directe leefomgeving (cf. Sutton 2007: 46-8).

Waar de *performance* en *practice* van de natuur een belangrijke rol spelen in de binding die de permanente bewoners binnen ECOlonie onderling en hun omgeving

¹⁰ Johan, permanente bewoner ECOlonie

beleven, alsmede de wijze waarop ze zichzelf hiermee identificeren, gaat de visie van ECOlonie echter verder dan een eerste veronderstelling over natuurbehoud of duurzaamheid. Data uit het veld wijst er op dat *environmentalism* meer en meer gezien moet worden als middel gebruikt in een overkoepelend wereldbeeld, namelijk het kosmologisch wereldbeeld. Het gaat over kosmologisch denken waarbinnen al het leven als ondeelbaar, een eenheid gezien wordt. In het antropologisch debat wordt de 'groene stroming' en alles wat daaraan gelieerd is aangeduid met de term *environmentalism*. Om tot een beter begrip van de dagelijkse praktijk binnen ECOlonie te kunnen komen moeten we echter voorbij *environmentalism* kunnen en durven denken. Wanneer we dat doen belanden we bij een filosofie over natuur en het leven: kosmologie (cf. Foss 2009).

2.6 De weg naar een kosmologisch ideaal

De enorme eenheidsgedachte die er vanuit het kosmologisch wereldbeeld uitgaat stelt dat alles één is. Alles is verbonden in complexe systemen en kent subtiele energieën. Het is het mystieke denken dat hierin een belangrijke plaats heeft. Een van de centrale begrippen binnen het kosmologisch denkbeeld op ECOlonie is duurzaamheid. Binnen ECOlonie geeft duurzaamheid praktische uiting aan Argyrou's (2005) *human being*. Duurzaamheid in al zijn smalheid en breedheid (van lichten uitdoen en een composttoilet tot zonnepanelen en biologische landbouw) bepaalt in grote mate de manier waarop met de wereld, de plaats ECOlonie en de natuur omgegaan wordt. Dat heeft als logisch gevolg dat je bijvoorbeeld biologisch je voedsel verbouwt, dat je gebruikt probeert te maken van alternatieve energiebronnen, dat je niet voor het gemak en korte termijn kiest, maar de verantwoording wil nemen om verder te kijken dan de tijd die jij persoonlijk hier op aarde doorbrengt. Verantwoording nemen en duurzaamheid denken zijn hierin de belangrijkste pijlers binnen ECOlonie. Het is een duurzaamheid die echter verder strekt dan zorg voor de omgeving en de natuur. Het is een duurzaamheid denken dat een direct gevolg is van de kosmologische visie op het leven. *"Er is geen doel en geen eind. Juist daarom moet je duurzaam omgaan met je omgeving en de aarde,"*

verwoordde José¹¹ het mij. “Met de vormen die we op ECOLonie laten ontstaan willen we onze visie, dat het leven ondeelbaar is, als eenheid gezien kan worden, tot uitdrukking brengen,” staat er te lezen in de visie van ECOLonie. Het is een zienswijze die niets uitsluit en ervan uit gaat dat alles in dit universum bezielde is. Dit eenheidsbeginsel kan niet slechts een visie zijn, maar moet zich per definitie vertalen in handelingen, concrete sociale verbanden en andere activiteiten.

Environmentalism is in al zijn facetten dus dienend aan het grotere kosmologische wereldbeeld. Het overstijgende kader dat een kosmologisch wereldbeeld geeft ten aanzien van *environmentalism*, maakt *environmentalism* tot een middel om te komen tot een meer geïntegreerde en duurzame perceptie van de wereld, het universum en alles wat daarbuiten ligt. *Environmentalism* als middel biedt mogelijkheden om strategisch en doelbewust ingezet te worden teneinde recht te doen aan het kosmologisch denkbeeld. Op die wijze krijgt *environmentalism* een dubbele betekenis als zijnde middel en doel ineen.

¹¹ José permanente bewoner ECOLonie

samenvatting

Onder invloed van toegenomen complexe en verstrengelde mondialiseringsvraagstukken in combinatie met de veranderende perceptie op en de relatie die de mens heeft tot de natuur, heeft *environmentalism* in zijn breedste vorm aan terrein gewonnen. De opkomst van *environmentalism* is dan ook te beschouwen als directe consequentie van de moderne tijd waarin wij leven. In de zoektocht naar binding en zingevende kaders als reactie op de conditie van de moderne tijd reageren bepaalde groepen mensen hierop door nieuwe en kleinschalige verbindingen aan te gaan. *Environmentalism* en daarmee de *practice* en *performance* van de natuur vormt hierin een verbindende schakel om de mens zijn plaats in de wereld te laten kennen. Het kan mensen de gereedschappen en discoursen leveren om in grotere verbondenheid met de lokaliteit en gemeenschap hun leven vorm te geven. Deze verbondenheid uit zich zowel tussen mensen met overeenkomstige visies en idealen, als tussen mensen en de plaatselijk omgeving en natuur waarin zij leven. *Environmentalism* is hierin het middel om praktisch vorm te geven aan een kosmologische visie op de wereld. De eenheidsgedachte die van de kosmologische visie uitgaat is een allesomvattende visie die zijn weerslag heeft op alle facetten van het menselijk leven. Het leven binnen ECOlonie, een ecologische woon- en werkgemeenschap, is een manier om de kosmologische visie in praktijk te brengen. *Environmentalism* is hierin echter niet het einddoel, maar het middel en doel ineen, de weg om te leven naar het kosmologisch ideaal.

3. Geboren uit de structuur: environmentalism als agency - ECOLonie als creatiecentrum

“Deze prachtige plaats in het centrum van West-Europa, herbergt alle elementen (gebouwen, grond, water, schitterende natuur) om er een diversiteit aan vormen te ontwikkelen. ECOLonie zal met vele grotere en kleinere initiatieven, die er al zijn en nog zullen komen een netwerk vormen, met als doel uitwisseling van informatie op velerlei gebied, zowel in materiele als in geestelijke zin. Deze centra (werkplaatsen van de toekomst) zullen als een inspiratieborn dienen voor al diegenen die zich oriënteren op een nieuwe manier van in de wereld staan, denkend en handelend vanuit een kosmologie. ECOLonie zal op eigentijdse wijze als verbindende schakel functioneren tussen hemel en aarde, tussen geest en materie. ECOLonie kan gezien worden als een creatie-centrum.”¹²

3.1 De conditie van de moderne tijd als structure

De verschillende actoren binnen ECOLonie hanteren veelvuldig de volgende stelling: *“We willen laten zien dat het ook anders kan.”* De activiteiten binnen ECOLonie zijn er dan ook op gericht om de visie op hoe het *anders kan* in praktijk te brengen is. Zoals in de visie te lezen is wil ECOLonie een werkplaats van de toekomst zijn, een inspiratiebron voor al diegenen die op zoek zijn naar een nieuwe manier van in het leven staan, een creatiecentrum zijn. Zoals in het vorige hoofdstuk geconcludeerd, is het in praktijk brengen van de kosmologische visie op het leven dat het *anders kan* typeert. In dit hoofdstuk wil ik dieper ingaan op de manieren waarop ECOLonie als creatiecentrum een veranderingselement in zich draagt dat zich binnen de moderne maatschappij manifesteert.

Om het veranderingselement dat van *environmentalism* uit kan gaan te kunnen duiden wil ik de *structuration theory* gebruiken zoals geïntroduceerd door Anthony Giddens. Het is Giddens die de dualiteit van structuren heeft getheoretiseerd (Stones

¹² ‘De visie van ECOLonie’ www.ecolonie.eu

2005: 4-5). Het is de dualiteit tussen *structure* en *agency* dat het aanpassingsvermogen en de flexibiliteit van mensen bepaalt, evenals de beperkingen hiervan. Het zijn twee concepten die niet los van elkaar te begrijpen zijn en de twee zijdes van dezelfde medaille vormen (Tucker 1998: 80-85). *Structure* en *agency* is een complex interactief proces dat onze werkelijkheid vorm geeft. Met *agency* wordt het zelf-handelend vrije vermogen van de mens bedoeld en de *structures* bepalen hierin de bestaande regels en hulpbronnen die bij de actie inbegrepen zijn (Yuthas 2004: 231).

“Paradoxically, therefore, social structures cannot exist without human agency, which in turn is constrained by these structures” (Baez 2000: 338).

In het voorgaande hoofdstuk is behandeld dat *environmentalism* beschouwd kan worden als directe consequentie van het modernistisch tijdperk en zijn paradigma's (cf. Szerszynski, Wallace & Waterton 2003; Milton 1996; Juergensmeyer 2002). Om het veranderingselement dat *environmentalism* in zich draagt te kunnen identificeren, moeten we de moderne tijd voorstellen als zijnde een *structure* dat ons bindt en kaders geeft, een *structure* waarbinnen wij ons leven vorm moeten geven. *“Structure is not to be equated with constraint but is always both constraining and enabling”* (Giddens 1984: 25). Wanneer we op die wijze het modernistisch tijdperk bezien, dan is *environmentalism* als *agency* ingezet een machtig middel om de *structures* van binnenuit te veranderen. Mahmood (2005) stelt dat ons *agency* gevormd wordt door en binnen de bestaande *structures*. De focus binnen veranderingsprocessen ligt dan ook, onterecht, vaak op het beeld van *agency* als zijnde bombastisch verzet tegen de bestaande *structures*. De grote rol die veelal gegeven wordt aan het onafhankelijk en verantwoordelijk individu in zijn acties en handelen is een overwegend liberaal en Westers denkbeeld te noemen. Op deze wijze wordt doorgaans dan ook een te grote waarde gehangen aan het zelf-handelend en vrije vermogen van de individuele mens tot handelen (Yuthas 2004; Mahmood 2005).

Veranderingsprocessen hoeven niet in de regel gepaard te gaan met verzet, een hoop vuurwerk en strijd. Heel progressief gezien, zegt Mahmood, kan zelfs passiviteit als vorm van *agency* gezien worden (Mahmood 2005: 15).

Ondanks dat *environmentalism* dus genoemd wordt als logisch gevolg inherent aan de moderne samenleving (cf. Juergensmeyer 2002; Szerszynski, Wallace & Waterton 2003; Milton 1996), biedt het gezien vanuit *structure* en *agency* gezien juist kansen om eventueel een veranderingsproces in gang te zetten van binnen het modernistische tijdperk uit.

Het benaderen van *environmentalism* als *agency* legt nadruk op de potentie, kracht en verandering die er van *environmentalism* uit kan gaan. Naast de ecologische noodzaak (ondanks dat er mensen zijn die deze visie niet delen), kan er ook een sterk zingevend en betekenis gevend karakter van *environmentalism* uit gaan zoals ik in het vorige hoofdstuk heb beargumenteerd. *Environmentalism* kent echter vele verschijningsvormen. Anders dan het woord misschien doet vermoeden is de verschijningsvorm van *environmentalism* in de praktijk lang niet zo eenduidig. Verschillende invalshoeken en praktische uitwerkingen zijn aan de orde van de dag. In voorgaand hoofdstuk heb ik de brede beweging van *environmentalism* geplaatst binnen de historische ontwikkelingen richting een gedeterritorialiseerde mondiale wereld. In dit hoofdstuk wil ik laten zien op welke wijze *environmentalism* wordt ingezet als *agency* teneinde kosmologische idealen na te streven binnen ECOlonie. Ik wil blootleggen hoe dit *agency* gevormd wordt binnen de *structure* van de moderne tijd en hoe de verschillende actoren binnen ECOlonie gebruikmaken van bestaande structuren om *agency* in praktijk te brengen.

3.2 Het environmentalistisch paradigma

Elke tijdsgeest kent zijn leidende paradigma's waarmee de bestaande sociale wereld gevormd wordt. Zo is er binnen *environmentalism* ook een paradigma-verschuiving te herkennen ten opzichte van het modernistisch paradigma. Er bestaat echter discussie over de al dan niet aanwezige fundamentele breuk die het *environmentalistisch* paradigma kent met het modernistisch paradigma. Het

complexe samenspel van *structure* en *agency* biedt meerdere invalshoeken om de opkomst en praktijk van *environmentalism* te duiden.

3.2.1 The logic of the Same

Argyrou (2005) beargumenteert dat er in de verschuiving van het modernistisch paradigma naar het *environmentalistisch* paradigma een zelfde en constante logica werkzaam blijft. Argyrou noemt dit 'the logic of the Same' (Argyrou 2005: 73-118). Binnen het modernistisch paradigma wordt de wereld gezien als een sociale en natuurlijke werkelijkheid die gecontroleerd, gecultiveerd en beheerst moet worden. Dezelfde en constante logica, 'the logic of the Same', beschrijft Argyrou als dezelfde culturele logica, wat dan ook een cultureel product is. Op een zelfde wijze als bij het modernistisch paradigma probeert het *environmentalistische* paradigma de onderscheiding van mens en natuur uit te wissen. Er wordt op dezelfde manier een nieuwe werkelijkheid aan de rest van de wereld getoond dat als een vaststaand feit wordt gepresenteerd. Terwijl dit nu juist niet de praktijk is die ik in het veld aan heb getroffen: *We claimen niet beter te zijn dan anderen, maar wij willen op een andere manier leven. Op een andere manier omgaan met elkaar en de natuur.*¹³

Kenmerkte het modernistisch paradigma zich door de koloniale beschavingsmissie, zo kenmerkt het *environmentalistische* paradigma zich door de 'groene' en milieuvriendelijke missie. Binnen beide paradigma's blijft de mens de maat der dingen zo stelt Argyrou. (Argyrou 2005: 73-118). En omdat de mens de maat der dingen blijft, zo beargumenteert Argyrou, kan er geen wezenlijke verandering plaatsvinden binnen de moderne tijd. Hiermee wordt er in mijn ogen echter geen recht gedaan aan de praktijk van *environmentalism*. Een veelheid aan vormen en discoursen waarbinnen leidende paradigma's zich nog aan het vormen zijn. Het is dan ook vruchtbaarder om een *ecovillage* te zien als een plaats waar een nieuw paradigma vorm krijgt en geïmplementeerd wordt (*cf.* Kasper 2008). Een 'werkplaats van de toekomst' zoals in de visie van ECOLonie te lezen is. "*De wereld heeft pioniers nodig!*" vertelde Henkjan¹⁴ me tijdens een interview.

¹³ José, permanente bewoner ECOLonie

¹⁴ Henkjan, permanente bewoner ECOLonie

3.2.3 Het 'ecovillage paradigm'

Kasper beschrijft hoe het *ecovillage paradigm* stoelt op een tweetal leidende principes. Ten eerste is er het zijn van een 'intentionele gemeenschap'. Een gemeenschap met een visie en een bredere opvatting van gemeenschap dan een groep mensen alleen. Naar aanleiding van mijn veldwerk zou ik het de kosmologische opvatting van gemeenschap willen noemen.

"Environmentally motivated efforts that do not attend to the social and personal are inadequate, as are communitarian efforts that lack attention to ecology" (Kasper 2008: 14).

Als tweede leidend principe noemt Kasper *land ethic*. Hiermee doelt ze op de praktische handelingen die voortvloeien uit de bredere opvatting van gemeenschap die de verschillende actoren binnen *ecovillages* hanteren.

"The expanded notion of community seems to be accompanied by an compulsion to act in accordance with that understanding. In other words, ecovillages exhibit a distinct ethic that guides their overall formation and the specific decisions made within them" (Kasper 2008: 22).

Bovenstaande omschrijving van het *ecovillage paradigm* is beter toepasbaar op de dagelijkse praktijk van *environmentalism*, dan het *environmentalistisch* paradigma van Argyrou (2005). Binnen het *ecovillage paradigm* is plaats voor een brede notie van gemeenschap die meer ruimte laat voor de verschillende vormen in de praktijk van *environmentalism*. Het gaat niet alleen over de relatie tussen natuur en mens en welke positie de mens hierin inneemt, maar ook over de relatie die een groep actoren heeft ten opzichte van elkaar en van het natuur overstijgende kader: de kosmos. De performance van natuur is een manifestatie van *agency*, een activiteit waardoor verschillende actoren het heden creëren (Szerszynski, Wallace & Waterton 2003: 3). Het is dan ook van belang de aangetroffen dagelijkse praktijk te toetsen aan de hand van bovenstaand paradigma, omdat het ons iets kan vertellen over de

wijze waarop verschillende actoren binnen ECOlonie *agency* inzetten teneinde het heden vorm te geven.

3.3 Het ecovillage paradigm in de praktijk

Het *ecovillage paradigm* is een paradigma in ontwikkeling. Voor de ontwikkeling van het paradigma is het van groot belang, wanneer het praktische leven van alledag rondom de visie en idealen gevormd is. Op die manier worden er specifieke doelen nagestreefd en wordt het leidende paradigma versterkt (Kasper 2008: 15; Szerszynski, Wallace & Waterton 2003: 63-4). Er vindt dus een wisselwerking plaats tussen de dagelijkse praktijk en de visie / leidend paradigma.

“Some of the most essential features of ecovillages are the ways in which they organize practical life around these intentions. In doing so, they both make real progress toward specific goals and strengthen and reinforce their guiding paradigm” (Kasper 2008: 15).

Om daadwerkelijk het paradigma te kunnen neerzetten en versterken is op heel basaal niveau een praktische uitwerking van visie nodig. Het is de ‘handen uit de mouwen’ mentaliteit binnen ECOlonie. Zoeken naar nieuwe vormen van (samen)leven. Het is een tweeledig paradigma, waarbinnen geen ruimte is voor overtuiging zonder dat daar een handeling op volgt. Een steeds terugkerend thema binnen ECOlonie is ‘je verantwoordelijkheid nemen’. In de smalste uitleg wordt bedoeld dat een ecologisch en kosmologisch bewustzijn niet zonder handelingen kan blijven. Dit sluit naadloos aan bij wat Kasper (2008) noemt.

Concepts without practical applications are impotent, and actions not grounded in systems of belief are vulnerable to competing influences (Kasper 2008: 23)

Juist binnen een *ecovillage* is er de mogelijkheid om praktische uitwerking aan je visie op het leven te geven, omdat er gestreefd wordt naar nieuwe manieren van samenleven binnen het kosmologisch ideaal. Er bestaat geen blauwdruk van een *ecovillage* dat ruimte biedt aan het creëren van deze nieuwe samenlevingsvormen.

Binnen dit creatieproces krijgen de verschillende actoren in de praktijk de kans en ruimte om hun idealen na te leven. Binnen ECOlonie is 'creëren' een belangrijke pijler binnen de visie. Het gaat over 'scheppende energie', iets creëren wat er voorheen niet was. Bewust wordt er ingezet op 'scheppende energie' in plaats van reactieve energie tegenover bepaalde componenten die als ongewenste uitwassen van de moderne maatschappij worden gezien. Buiten gebaande paden treden, het anders willen doen, is op die manier zowel onderdeel van de strategie om het leven vorm te geven, als essentieel component van het *ecovillage paradigm*. Getracht wordt om hierbinnen het lineaire tijdsdenken dat de moderne maatschappij kenmerkt los te laten en hieraan voorbij te gaan. "ECOlonie is als een kathedraal. Het heeft 1-2-3 generaties nodig om opgebouwd te worden."¹⁵ Het is wat Jackson (2004) benadrukt in zijn artikel over 'The Ecovillage Movement'.

"The ideal ecovillage does not exist. It is a work in progress – a fundamental component of the new paradigm, where much is yet to be learned" (Jackson 2004: 26).

Jackson (2004) noemt het *work in progress* een fundamenteel component van het nieuwe paradigma. Kenmerkend voor ECOlonie is de wijze waarop dit proces vorm krijgt. Er zit namelijk een natuurlijke spanning tussen het 'anders willen doen' binnen de moderne maatschappij waar je tegelijkertijd een onderdeel van bent. Spanning zorgt voor weerstand, maar levert tegelijkertijd energie en beweging. Aan de hand van verschillende praktijkvoorbeelden wil ik laten zien hoe juist die spanning, en daarmee kans op beweging, vorm krijgt in de dagelijkse praktijk. In voorgaand hoofdstuk heb ik beargumenteerd dat *environmentalism* gezien kan worden als directe consequentie van de moderne tijd waarbinnen vraagstukken rondom binding in combinatie met de veranderende visie op natuur gezorgd hebben voor de vorming van een gemeenschap waarbinnen de natuur en kosmologie als verbindende factoren bestaan. Ontstaan vanuit de conditie van de moderne tijd biedt *environmentalism* verschillende actoren zogezegd de mogelijkheid om hierbinnen handelend op te treden. Het is het *agency* dat mede gevormd wordt door de

¹⁵ Henkjan de Blaauw, permanente bewoner ECOlonie

bestaande structuren. *Environmentalism* wordt ingezet als *agency* om uiting en vorm te geven aan idealen en overtuigingen. *Environmentalism* is op die wijze een strategie om het leven vorm te kunnen geven.

Van der Heijden (2008) spreekt in dit kader over *civic environmentalism*. Hij stelt dat klimaatveranderingen de mensheid confronteren met de consequenties van de moderne tijd:

“Climate change confronts us with the consequences of modernity, with the consequences of the complex interplay between capitalism, industrialism, military power and the organization of politics in the form of sovereign states” (Van der Heijden: 2008: 58).

Van der Heijden noemt drie mogelijke strategieën om om te gaan met klimaatveranderingen (Backstrand & Lovbrand in Heijden 2008: 59-60). Hij noemt *ecological modernization* (het 'groener' worden door middel van technische innovaties), *green governmentality* (een mondiale structuur om met gebruikmaking van technisch-wetenschappelijke infrastructuur het klimaat/milieu te monitoren) en als laatste *civic environmentalism* (burger bewegingen die in twee verschillende vormen voorkomen: hervormingsgericht en radicaal verzet). Dat *environmentalism* met gewelddadig verzet gepaard kan gaan laat het Earth Liberation Front en Animal Liberation Front zien. Met gebruikmaking van illegale praktijken zijn streven zij hun idealen na (Berlau 2007). De uiteindelijke structurele veranderingen kunnen mijn inziens niet in gang gezet worden met een vorm van dit radicale verzet. Zulke acties roepen eerder defensieve tegenreacties op in de tegenovergestelde richting. Deze actiebereidheid vol van reactieve energie heb ik ook niet terug gevonden binnen ECOLonie. Evenals Van der Heijden (2008) zien de permanente bewoners dan ook meer potentie in hervormingsgericht verzet: het creëren en scheppen van nieuwe vormen van leven, de scheppende energie waarover ik hierboven heb gesproken (cf. Carter 2007). Kasper (2008) haalt hierin het onderscheidende aspect van het *ecovillage paradigm*, de brede notie van gemeenschap, aan.

Het *ecovillage paradigm* gaat hiermee verder dan technische oplossingen en economische prikkels (Kasper 2008: 22), waarbij ze aansluit bij Van der Heijden (2008) die stelt dat van de drie genoemde *civic environmentalism* de enige strategie is die niet volledig is ingebed in bestaande institutionele structuren (Van der Heijden 2008: 62). Dat biedt volgens Van der Heijden dan ook eventuele mogelijkheden om institutionele transitie te bewerkstelligen die nodig zijn om de klimatologische veranderingen het hoofd te bieden. Het *ecovillage paradigm* (Kasper 2008) schaar ik onder wat Van der Heijden (2008) *civic environmentalism* noemt, omdat er, met de vormen die binnen ECOLonie ontstaan, sprake is van een hervormingsgerichte burgerbeweging.

Voor de dagelijkse praktijk van ECOLonie houdt dit in dat het leven in een *ecovillage* allerlei spannende processen in werking zet waarbinnen met gebruikmaking van de structuren van de moderne maatschappij nieuwe vormen gecreëerd kunnen worden.

3.3.1 Association ECOLonie

ECOLonie is een vereniging met als doel het ecologische gedachtegoed in de breedste zin van het woord te verspreiden en vorm te geven en het bevorderen van toerisme op ecologische basis¹⁶. De keuze om de activiteiten van ECOLonie in een vereniging onder te brengen is een bewuste keuze geweest. Door de activiteiten onder de vlag van een vereniging te plaatsen is er een mate van continuïteit gewaarborgd die los staat van individuele personen. De formele structuur en andere bepalingen van de vereniging zijn vastgelegd in statuten. Gezeteld in Hennezel is ECOLonie een Franse Association en moeten de statuten dus ook binnen de Franse wetgeving passen. De permanente bewoners van ECOLonie zijn stemhebbende leden van de vereniging. Het vermogen en de inkomsten van ECOLonie komen ten goede van de vereniging. Op die wijze hebben de permanente bewoners van ECOLonie geen inkomsten. Aangezien de permanente bewoners geen inkomsten hebben en woonachtig zijn in Frankrijk zijn ze in bezit van een basis-zorgverzekering

¹⁶ 'Statuten ECOLonie' www.ecolonie.eu

gefinancierd door de Franse overheid. Door gebruik te maken van de mogelijkheid zichzelf te organiseren in een verenigingsvorm met *environmentalistische* doelen, wordt gebruik gemaakt van de bestaande structuren teneinde andere samenlevingsvormen in praktijk te kunnen brengen. Eén van de voorwaarden om te kunnen blijven bestaan als ECOLonie is een gezonde financiële basis. De huidige moderne tijd, waarin verschillende organisatievormen bestaan, beperkt hier dus niet alleen in, maar levert ook, de *agency*, de mogelijkheden om vorm aan te geven aan nieuwe initiatieven (cf. Giddens 1984: 25).

3.3.2 Een sterke structuur, regels en heldere identiteit: de fundering

[][][]

De avond dat ik aankom op ECOLonie wordt na het eten mijn kamer aangewezen. Ik slaap in de hotellerie op de tweede verdieping. ‘Goudsbloem’ is de naam van mijn kamer. De volgende ochtend hoef ik nog niet meteen aan het werk en krijg ik een korte rondleiding over het terrein van ECOLonie en de ‘introductiebrief vrijwillig(st)ers’. Een brief speciaal voor tijdelijk participanten waar op de voor- en achterkant van een a4-tje in het kort wordt verteld over ECOLonie en de verwachtingen die gesteld worden aan tijdelijk participanten. Op de achterzijde van de brief is de meeste plaats ingeruimd voor het onder de aandacht brengen van enkele belangrijke huisregels. Wasdagen, niet roken, eigen afwas doen, niet bellen op het terrein, werkuren/dagen. De brieven zijn er in het Engels, Duits, Frans, Nederlands en Japans zo vertelt Johan¹⁷ mij later.

Het eerste dat de meeste tijdelijk participanten lijkt op te vallen wanneer ze op ECOLonie aankomen is de hoeveelheid aan regels en regeltjes die er bestaan. “*At first, I was overwhelmed by the rules,*” vertelde Dominik¹⁸ mij in een interview. Zoals in de introductiebrief ook meteen naar voren komt wordt hierin weinig aan het toeval overgelaten. Wanneer je als tijdelijk participant het gevoel hebt niet aan de gestelde verwachtingen te kunnen voldoen, wordt je vriendelijk verzocht dit dan van

¹⁷ Johan, permanente bewoner ECOLonie

¹⁸ Dominik, tijdelijk participant ECOLonie

tevooren te bespreken zo staat in de brief te lezen. Een instrument als de introductiebrief voor tijdelijk participanten dient ook een doel zo vertelde Johan¹⁹ mij tijdens een interview: *“De vrijwilligersbrief is eigenlijk door schade en schande ontstaan.”* In het verleden zijn er wel eens problemen voorgevallen met tijdelijk participanten die vonden dat ze teveel moesten werken (de afgesproken 40 uur per week) en in ‘opstand’ kwamen: *“Hoe helderder onze visie en identiteit geworden is, des te minder conflicten kregen we hierover.”* Het belang van heldere regels en structuur wordt door zowel tijdelijk participanten als permanente bewoners onderschreven. *“Het is heel gestructureerd hier, dat is goed. Anders red je het gewoon niet als ecodorp,”* vertelde Tommy²⁰ mij. De heldere structuur en gedragsregels binnen ECOlonie dienen om de continuïteit en permanente ontwikkeling van de plaats te kunnen waarborgen. Op die wijze zijn heldere regels ook de fundering waarop de lagen van het *environmentalistisch* paradigma gebouwd kunnen worden (Kasper 2008: 17). Ongeveer één maal in de week vergaderen de permanente bewoners over de meer beleidsmatige aangelegenheden, en elke vrijdagmorgen na de eerste koffiepauze worden er in een halfuur de lopende zaken besproken omtrent aankomst en vertrek van gasten en tijdelijk participanten. Structurele vergaderingen versterken zowel de gemeenschap als de doelen waar de gemeenschap naar streeft. Het paradigma waaronder ze opereren wordt steeds weer versterkt en vernieuwd (Kasper 2008: 19). Binnen ECOlonie is dit goed terug te zien in de jaarlijkse evaluaties die ze als gemeenschap kennen. Tijdens deze evaluaties, die plaatsvinden in de herfst en ongeveer twee weken in beslag nemen, doet elke bewoner verslag over de gebieden waar hij/zij verantwoordelijk voor is. Het is te zien als een jaarverslag waarin teruggeblikt wordt op behaalde doelen en vooruit geblikt wordt op nieuwe ideeën of initiatieven. Een heldere structuur en de regels die daarbij horen stellen ECOlonie uiteindelijk dus in staat om het kosmologisch ideaal uit te dragen in concrete acties. Zoals Kasper (2008: 17) reeds noemde zijn deze heldere regels de fundering waarop nieuwe lagen van het nieuwe paradigma gebouwd kunnen worden. Een heldere structuur en regels gebaseerd op

¹⁹ Johan, permanente bewoner ECOlonie

²⁰ Tommy, tijdelijk participant ECOlonie

environmentalistische idealen worden op deze wijze ingezet als *agency* om een verandering kunnen realiseren binnen de moderne maatschappij.

3.3.3 Het individu opnieuw gedefinieerd: verantwoording nemen

“Here is a strong structure with a human element, it’s all about respect. Respect for your environment, for your work and for others. You take your own responsibility.”²¹

Zoals eerder genoemd is een centraal thema binnen de visie van ECOLonie ‘je eigen verantwoordelijkheid nemen’. Een kosmologisch en ecologisch besef kan niet zonder handelingen blijven. Het is het belang van het individu dat lijkt te worden vooropgesteld en daarmee juist het modernistische denkbeeld over individu lijkt te onderstrepen. Echter het gaat binnen ECOLonie niet over het belang van het individu als einddoel, maar over het belang van het individu als middel. Een middel dat ten dienste staat aan het grotere geheel. Shepherd (2002) heeft naar aanleiding van haar onderzoek binnen een *environmentalist* groep in Australië ook de rol van het individu ten dienste aan het grotere geheel belicht. Een ascetische levenswijze was van centraal belang in de strategie voor sociale verandering (Shepherd 2002: 11; Szerszynski, Wallace & Waterton 2003: 67). Het meest belangrijke aspect van de ascetische levenswijze bestaat uit *self-work*. Hiermee wordt zelfdiscipline, zelfobservatie en zelfkritiek bedoeld (Shepherd 2002: 14). Door middel van dit *self-work* komt het individu meer in lijn met zichzelf en zijn overtuigingen, waardoor hij ook waardevol kan zijn als lid van de gemeenschap. *“Self-work was seen as a strategy for being able to work well as a group, and working on yourself was necessary for group involvement”* (Shepherd 2002: 22). Binnen het Huishoudelijk Reglement van ECOLonie wordt de waarde van het individu ten dienste aan het grotere geheel ook benoemd:

²¹ Dominik, tijdelijk participant ECOLonie

*“We hechten grote waarde aan de eigen verantwoordelijkheid en de ontwikkeling van de eigen individualiteit, die ten dienste staan aan de ontwikkeling van het organisme ECOLonie”.*²²

In de dagelijkse praktijk van ECOLonie is er echter wel een verantwoordingsparadox te ontdekken. Waar permanente bewoners in volle overtuiging hun leven vorm geven en ten dienste willen stellen aan het organisme ECOLonie, komen de meeste tijdelijk participanten juist om los te komen van hun verantwoordelijkheden. Persoonlijke beweegredenen rondom zelfontplooiing en tot rust komen staan hierin meer centraal. Dit lijkt te botsen met het verlangen van ECOLonie om juist mensen uit te nodigen om in volle overtuiging ‘mee te bouwen’ aan het organisme ECOLonie. Johan²³ bevestigde dit ook tijdens een interview. In het begin had hij ook verwacht meer mensen te treffen die echt wilde helpen meebouwen aan ECOLonie vanuit zijn of haar overtuigingen en idealen. Dit bleek in de praktijk echter minder het geval. Persoonlijke ontplooiings-redenen, of gewoon een vorm van vakantie staan vaker centraal. Met een heldere visie en sterke identiteit weet ECOLonie hier echter een vorm in te vinden die een win-win situatie oplevert. Zonder vrijwilligers had ECOLonie namelijk niet kunnen zijn waar ze nu staat.

Met de herdefiniëring van de rol van het individu wordt het individu gebruikt als een middel, strategie, om nieuwe manieren van samenleven vorm te geven. Een belangrijk aspect vanuit het modernistisch discours wordt op deze wijze geïncorporeerd en opnieuw gewaardeerd met gebruikmaking van het *environmentalistisch* discours. De mens is hierin niet langer de ‘maat der dingen’ (Argyrou 2005), maar het ‘middel tot dingen’ (cf. Shepherd 2002).

²² ‘Huishoudelijk Reglement ECOLonie’ www.ecolonie.eu

²³ Johan, permanente bewoner ECOLonie

3.3.4 Zelfvoorziening, hergebruik en luxe: andere benadering van welvaart

Hoewel de ascetische levenswijze (Shepherd 2002) misschien wat pover en pre-modern in de oren klinkt wijst economisch professor David A. Anderson op de nuances hierin. Hij geeft een drietal redenen waarom het leven in een *ecovillage* zo slecht nog niet is. Als eerste twee lessen noemt hij “*Eco-friendly doesn’t mean primitive [and] Many paths to conservation require no sacrifice*” (Anderson 2008:2). Het zijn lessen die ik ook snel leerde terwijl ik na een koude dag werken op het land onder de warme douche stond. Het is misschien maar een kleine les, maar veel vooroordelen die ik persoonlijk heb mogen pareren tegenover mensen in mijn directe omgeving over het leven in een *ecovillage* gingen vaak over de veronderstelde *basic lifestyle*. Het gaat met name over een andere houding ten opzichte van de directe omgeving. Er wordt zoveel mogelijk getracht om cyclussen ‘rond’ te maken (cf. Shepherd 2002). In de praktijk wordt hier hergebruik en creatief gebruik van grondstoffen en andere producten mee bedoeld.

□□□

Ik doe de deur open en stap naar binnen. Het ruikt een beetje muf. Het is schemerig in het hok dus ik doe het licht aan. Met mijn hand probeer ik wat vliegen te bewegen om plaats voor mij te maken en ik ga zitten. Het blijft toch een ervaring zo zittend op het composttoilet. Ik hoor de geluiden van pratende, lachende en etende mensen op de court. Mijn voeten rusten op de houten vloer en mijn billen op de echte wc-bril die op een houten bekisting geboord is. Het is net een echt toilet. Het toilet is echter niet aangesloten op het riool, maar heeft een ruimte onder de vloer waar de uitwerpselen van mensen geduldig wachten om opgehaald te worden en vervolgens gebruikt te worden op de composthoop. Zo lever ook ik mijn bijdrage aan de kringloop van het leven. Rechts van mij hangt een gelamineerd papiertje waarop in vier talen de procedure uitgelegd wordt: Het wc-papier is ecologisch, waarbij de witte kleur door een milieuvriendelijke procedé is verkregen. In plaats van doortrekken met water kunt u een schepje zaagsel gebruiken en de handen kunnen gewassen worden in het wasgebouw tegenover het speeltuintje. Terwijl ik opsta zoek ik automatisch naar de

knop om door te trekken. "Het blijft toch even wennen," denk ik bij mijzelf wanneer ik een schepje zaagsel naar beneden gooi en naar buiten loop.

Hergebruik en het vormen van gesloten systemen kan op velerlei manieren. Het zaagsel van het composttoilet komt als restafval bij een houtzagerij vandaan. De menselijke uitwerpselen worden gebruikt op de composthoop. Het is even wennen om op het composttoilet je behoefte te doen, maar zeker niet moeilijk en zeker niet primitief. Het is een heel creatieve wijze om een gesloten systeem te creëren. De compost wordt weer gebruikt op het land en helpen de gewassen te doen groeien. Groenten die overblijven bij het avondeten zitten de volgende dag in de soep. Stenen die met het ploegen van het land omhoog zijn gekomen worden verzameld en gebruikt voor de fundering van een muur. Gras dat gemaaid is wordt verzameld en gebruikt als mulch²⁴ op het land.

Het is geen gebrek aan welvaart om meer gebruik te maken van je directe natuurlijk omgeving, maar een strategie tot duurzaamheid. Het gaat erom dat je de relatie die je als mens tot elkaar en als mens tot de natuur hebt niet langer als zuiver economische relaties ziet, zoals nu gewoon is in de kapitalistische moderne tijd (Clover 2003: 8). Nu wordt welvaart via economische maatstaven berekend. Echter wordt hier de intrinsieke waarde die de natuur voor mensen heeft in deze berekeningen volledig buiten beschouwing gelaten. Larrere & Larrere (2007: 9) betogen dan ook dat er meer oog moet komen voor de intrinsieke waarde die de natuur heeft in plaats van de instrumentele waarde die de natuur heeft. Het is een andere visie op welvaart, dan alleen economische voorspoed. Binnen ECOLonie worden financiële middelen zeker niet als onbelangrijk beschouwd, maar het wordt uitsluitend als middel en energie gezien. Het is geen einddoel, maar een middel om het kosmologisch ideaal na te kunnen streven. Inkomsten verkregen uit ecologisch toerisme zijn veruit de belangrijkste inkomstenbron binnen ECOLonie. De grote omloop van geld binnen de toeristische sector wordt op deze manier aangewend om

²⁴ Mulchen: het bedekken van de grond met een laag organisch materiaal om op die wijze de bodem te voorzien van organische stoffen. Het verbetert en beschermt de grondeigenschappen en gaat vorming van onkruid tegen.

ECOLonie in stand te kunnen houden (cf. Giddens 1984). Een financieel gezonde basis krijgt binnen het *ecovillage paradigm* dus een geheel nieuwe lading.

Environmentalism wordt hier ingezet als *agency* om een kenmerk van de structuur van de moderne tijd, financiële voorspoed, te gebruiken om tot andere idealen te kunnen komen. Het is geen bombastisch verzet waarbinnen de verschillende actoren binnen ECOLonie zich afkeren van het gebruik van financiële middelen, maar een incorporatie en omvorming van het concept 'financiën' binnen de komsologische visie (cf. Baez 2000; Mahmood 2004; Yuthas 2004).

Als derde les noemt Anderson dat "*Self sufficiency is a practical, long-term solution*" (Anderson 2008: 3). Hiermee heeft Anderson het over de energiebehoefte en de voorziening hierin. Klimatologische veranderingen in combinatie met de uitputting van de aarde vragen om andere en meer zuinige manieren om te voorzien in onze energiebehoefte. Een bepaald niveau van zelfvoorzienend zijn hierin volgens Anderson dan ook een praktische oplossing. Binnen ECOLonie wordt er wel gebruik gemaakt van een aantal zonnecollectoren waar een badhuis van de camping warm water door verkrijgt, maar elektriciteit van het Franse net is de hoofdbron van energie. Er zijn plannen om voor een groter deel in de eigen energie te voorzien, maar het wachten is op technische innovaties hieromtrent. De investering in zonne-energie is erg groot voor een redelijk kleine gemeenschap als ECOLonie. Financiële overwegingen blijven dan ook op zekere hoogte een rol spelen in bepaalde keuzes. Zuinigheid en bewust omgaan met energie blijven vooralsnog de belangrijkste strategieën. Naast het gebruik van enkele composttoiletten spoelen de toiletten die aangesloten zijn op het riool met significant minder water door dan de gemiddelde vijf liter.

Een bepaalde mate van zelfstandige voedselvoorziening is ook kenmerkend voor *ecovillages* (Kasper 2008; Moet 2005). Binnen ECOLonie wordt voor een groot deel in de eigen groentes en kruiden voorzien. Wanneer nodig worden er echter groenten besteld bij een biologische groothandel. Met de geitenboerderij en kaasmakerij voorziet ECOLonie in de eigen melk, yoghurt en kaas. De bakkerij bakt met behulp van gekocht biologisch meel het eigen brood. Het verbouwen en verwerken van

eigen voedsel dient een tweeledig doel. Ten eerste stelt het de gemeenschap in staat om meer zelfstandig te functioneren, ten tweede komt men als gemeenschap meer in contact te staan met de directe omgeving en natuur. Een diepere connectie voelen met de plaats waar je leeft en het leven in harmonie en synchronie met het ecologische systeem waar de verschillende bewoners deel van uit maken (CSA in Kasper 2008: 14).

3.4 Environmentalism als veranderingselement

In de voorgaande paragraaf heb ik aan de hand van de dagelijkse praktijk van ECOlonie willen laten zien hoe het *ecovillage paradigm* (Kasper 2008) vorm krijgt en wordt versterkt. Zoals gezegd is het *ecovillage paradigm* een paradigma in ontwikkeling. Belangrijk component hierin is de vertaalslag van overtuigingen en idealen in de praktijk van alledag. In het vorige hoofdstuk heb ik beargumenteerd dat de vorming van een gemeenschap waarin gedeelde *environmentalistische* waarden voor binding zorgen als directe consequentie van de moderne tijd te beschouwen is (*cf.* Juergensmeyer 2002; Bauman 1998). *Environmentalism* wordt hierbinnen ingezet als middel, als strategie om het kosmologisch ideaal na te streven. Zoals ik in dit hoofdstuk heb willen aantonen maken de actoren binnen ECOlonie gebruik van verschillende aspecten binnen de moderne structuur om hun leven vorm te geven. *Agency*, het vrij-handelend vermogen van de mens om het kosmologisch ideaal na te streven wordt mede bepaald en vormgegeven door de bestaande structuren van de moderne tijd (Giddens 1984; Tucker 1998; Baez 2000; Mahmood 2004; Yuthas 2004). In het kort wil ik hier zeggen dat *environmentalism* door de verschillende actoren binnen ECOlonie ingezet wordt om enerzijds een thuis vorm te geven en anderzijds de structuren van de moderne tijd te veranderen. *Environmentalism* wordt hierin mede gevormd door de bestaande moderne structuren, waardoor het veranderingselementen in zich draagt. Het zijn zogezegd 'twee kanten van dezelfde medaille' (*cf.* Giddens 1984; Tucker 1998). De stelling van Argyrou (2005) dat binnen het *environmentalistisch* paradigma de mens de maat der dingen blijft en er wezenlijk dus niets veranderd lijkt niet geheel op te gaan. Met gebruikmaking van dezelfde structuren van de moderne tijd zijn de actoren binnen

ECOLonie namelijk in staat nieuwe vormen te laten ontstaan en te bouwen aan het *ecovillage paradigm* (cf. Van der Heijden 2008; Kasper 2008). We spreken hier echter nog steeds over een alternatief paradigma dat nog vele uitdagingen kent:

“But for now, the ecovillage model remains ‘alternative’ in relation to the dominant culture, and its most difficult challenges can come from the values and beliefs prevalent in the dominant western worldview” (Kasper 2008: 21).

Geboren uit de structuur, binding- en zingevend, waarbij gebruikt wordt gemaakt van de structuren van de moderne tijd om nieuwe vormen te creëren, biedt het *ecovillage paradigm* kansen op een verandering van samenleven, een verandering binnen de moderne structuur. Op welke wijze positioneren de verschillende actoren zich echter tegenover de dominante maatschappij en cultuur? Wat is de daadwerkelijke invloed en met welke strategieën wordt die bereikt? Op wat voor manier zetten zij hun *agency* in om daadwerkelijk iets gedaan te krijgen? In het afsluitende hoofdstuk ligt de focus op ECOLonie als een grensgebied waar nieuwe vormen van samenleven gecreëerd worden.

samenvatting

De opkomst van *environmentalism* is te beschouwen als directe consequentie van de moderne tijd. *Environmentalism*, voortkomend uit de structuren van de moderne tijd vormt op deze wijze ook het *agency* dat verschillende actoren voor handen hebben om hun leven vorm te geven. In de dagelijkse praktijk van het leven in een *ecovillage* betekent het, dat met gebruikmaking van bestaande structuren nieuwe vormen van samenleven met elkaar en de natuur tot stand kunnen komen. Het leven in een *ecovillage* begeeft zich in een *frontier* oftewel grensgebied. Het is een nieuwe praktijk waarbinnen een leidend paradigma nog bezig is zich te vormen. Binnen dit *ecovillage paradigm* wordt op creatieve wijze gebruik gemaakt van de ingrediënten van de moderne maatschappij om de kosmologische visie op het leven in de praktijk te brengen. Vooralsnog bevindt deze beweging zich in de marge van de moderne maatschappij, maar lijkt deze aan terrein te winnen. Het is een praktijk die zich ten opzichte van de dominante maatschappij verder wilt ontwikkelen. Een belangrijke bevinding vanuit het veld, dat ondersteund wordt door verschillende literatuur, is de constatering dat de actoren binnen ECOLonie geen ambitie hebben om zich af te scheiden van de moderne maatschappij, maar juist nieuwe vormen willen ontwikkelen van binnenuit deze moderne maatschappij. Er is dan ook geen sprake van een reactieve tegenbeweging met fundamentalistische inslag, maar een beweging die progressieve nieuwe samenlevingsvormen wilt scheppen.

4. Exit-strategie om sterk naar buiten te kunnen treden – *ECOLonie als ontmoetingsplaats*

“We willen graag een etalage zijn voor mensen. Laten zien hoe het ook kan zonder te vinden dat wij beter zijn of iets.”²⁵

4.1 *ECOLonie – Centre Ecologique International*

ECOLonie als locatie kent meerdere rollen. Voor de permanente bewoners is ECOLonie in de eerste plaats hun woon- en werkomgeving. Alle permanente bewoners wonen en werken namelijk binnen de gemeenschap. Een andere rol van de plaats ECOLonie is die als tijdelijke verblijfplaats. Deze rol geldt voor tijdelijk participanten en gasten die gedurende het hele jaar door ECOLonie tijdelijk bezoeken. Op een wat meer abstract niveau komen we misschien wel tot een van de belangrijkste rollen die ECOLonie heeft, namelijk de rol van ontmoetingsplaats. Zoals de officiële verenigingsnaam ‘*ECOLonie – Centre Ecologique International*’ ook aangeeft wil ECOLonie, centraal gelegen West-Europa, een internationaal ecologisch ontmoetingscentrum zijn. Zoals eerder gezegd staat in de statuten opgenomen dat het doel van ECOLonie is om het ecologische gedachtegoed in de breedste zin van het woord te verspreiden en vorm te geven en het bevorderen van toerisme op ecologische basis²⁶. Jaarlijks doen ongeveer 3000 gasten en 200 tijdelijk participanten ECOLonie voor kortere of langere tijd aan. In paragraaf 4.4 zal ik uitgebreider stilstaan bij de manier waarop het ecologisch toerisme zowel een doel als middel is binnen het kosmologisch ideaal. Tijdens mijn veldwerk is door permanente bewoners meerdere malen benadrukt dat ECOLonie niet actief de missionaris wil uit hangen, maar overtuigingen en idealen voornamelijk wil uitdragen door ze in de praktijk te brengen. Zie in dit licht ook het citaat boven aan deze pagina. Om als tegenbeweging een voet aan de grond te krijgen moet je een houdbare positie in kunnen nemen tegenover de dominante cultuur en/of

²⁵ Permanente bewoners ECOLonie

²⁶ ‘Statuten ECOLonie’ www.ecolonie.eu

samenleving waarin je je bevindt. Dat dit niet altijd even makkelijk is lijkt voor zich te spreken (cf. Kasper 2008). Binnen ECOLonie wordt er vorm gegeven aan een alternatieve levensstijl binnen en in verhouding tot de moderne maatschappij. Een veel gehoord beeld gebaseerd op vooroordelen en stereotypen spreekt vaak over een groep 'radicalen die zich af willen scheiden van de moderne maatschappij'. Dit klassieke beeld van de 'groenen' heb ik niet terug gevonden in het veld. Permanente bewoners, tijdelijk participanten en gasten vervullen allemaal een andere rol binnen ECOLonie als ontmoetingsplaats. In het veld ontmoette ik een inspirerende praktijk dat zich op creatieve wijze positioneert binnen de moderne samenleving. In hoofdstuk 2 hebben we uitgebreid stilgestaan bij de beweegredenen van verschillende actoren binnen ECOLonie om zich in een ecologische woon- en werkgemeenschap te begeven en de historische achtergronden die aan die ontwikkeling ten grondslag liggen. Zoals ik in het voorgaande hoofdstuk heb beargumenteerd is ECOLonie een beweging tegen de uitwassen van de moderne maatschappij, dat zich tegelijkertijd van moderne middelen voorziet om juist een tegenbeweging te kunnen zijn (cf. Ho 2008). In dit afsluitende hoofdstuk wil ik illustreren op welke wijze ECOLonie zich positioneert op het snijvlak van de moderne maatschappij. Enige vorm van afscheiding ten opzichte van de dominante cultuur is nodig om nieuwe manieren van samenleven in de praktijk te kunnen brengen (cf. Sloterdijk 2011). ECOLonie als ecologische woon- en werkgemeenschap zie ik als een praktisch voorbeeld waarop deze vorm van afscheiding gestalte kan krijgen.

4.2 Permanente bewoners - pioniers in een grensgebied

Henkjan²⁷ ziet de permanente bewoners van ECOLonie graag als pioniers. Een verzameling vooruitstrevende mensen die een nieuwe vorm van samenleven in praktijk brengen en daar anderen mee inspireren. Pioniers, *the new middle class*, *the cultural creatives*, verschillende auteurs bestempelen deze verzameling vooruitstrevende mensen steevast als de voorbode en initiators van fundamentele veranderingen (Szerszynski, Wallace & Waterton 2003; Ruggiero & Montagna 2008; Ray & Anderson 2000). Pionieren houdt het betreden van ongebaande paden in. Om

²⁷ Henkjan, permanente bewoner ECOLonie

een nieuwe vorm van leven in praktijk te kunnen brengen hebben de eerste bewoners van ECOlonie besloten om een stuk grond te zoeken waarbij ze hun ecologische idealen en overtuigingen vorm konden gaan geven in de dagelijkse praktijk. Onder invloed van hoge grondprijzen in Nederland kwamen ze uiteindelijk in Frankrijk uit waar ze tegen een betaalbare prijs zes hectare grond met gebouwen konden kopen. Tot 1980 heeft het terrein Thietry gefungeerd als vakantiecolonie voor kinderen van mijnwerkers. De naam ECOlonie is afgeleid van de naam die het terrein eerst had gecombineerd met 'eco'.

4.2.1 Exit & Negotiation – de vorming van een 'colonie'

Afgaande op de naam ECOlonie is de koppeling naar een 'kolonie' zoals wij die kennen uit de historie snel gemaakt. Op deze plaats wil ik aan de hand van de indeling van Wimmer (2002) een eerste stap maken in de analyse en interpretatie naar de wijze van positionering van ECOlonie in de moderne maatschappij. In zijn studie naar nationalisme, exclusie en etnische conflicten onderscheidt Wimmer (2002) drie reacties van de *native indians* ten opzichte van de dominante cultuur in Mexico. Hij noemt: *entry*, *exit* en *voice* als mogelijke strategieën (Wimmer 2002: 143-153). Met *entry* wordt het volledig opgaan in de dominante cultuur bedoeld, waarbij je jezelf zo onzichtbaar mogelijk maakt. Met *exit* doelt hij op het zich bewust afscheiden van de dominante cultuur en begrenzen van de gemeenschap langs gemeenschapslijnen. Als laatste onderscheidt Wimmer (2002) *voice*, waarbij de minderheid zich organiseert op politiek en verenigingsvlak om via communicatie in het dominante discours te emanciperen en een plaats te verwerven voor zichzelf en de eigen visie en overtuigingen. Ik ben mijzelf er terdege bewust van dat het raamwerk van Wimmer (2002) niet één op één te gebruiken is in combinatie met de praktijk van *environmentalism*. Toch vind ik het vruchtbaar om de positionering van ECOlonie in de moderne maatschappij binnen dit raamwerk te plaatsen. Het biedt namelijk de mogelijkheid om de nuances in de vorm van afscheiding die ik gevonden heb in het veld te duiden als manier om positie te nemen ten opzichte van de dominante cultuur (de moderne tijd). Als consequentie van de moderne tijd bevindt ECOlonie zich namelijk op een snijvlak van tijdsgeesten, waarbij er een wisselwerking

plaatsvindt met de structuren waaruit *environmentalism* is opgekomen met als doel nieuwe vormen van samenleven in praktijk te brengen. Hiervoor is het echter noodzakelijk dat je zichtbaar bent binnen het dominante discours om op die wijze kenbaarheid te geven aan je visie en overtuigingen. Fundamenteel verschil met de wijze waarop ik het raamwerk van Wimmer (2002) leen, dan dat het oorspronkelijk bedoeld is, is dat het binnen *environmentalism* niet gaat om een defensieve reactie ten opzichte van de dominante cultuur, maar om een creatieve beweging die het modernistisch mechanisch wereldbeeld van binnenuit wil ontstijgen (Ray & Anderson 2000: 81-4).

In termen van Wimmer (2002) is het dan ook als *exit*-strategie te zien wanneer een groep mensen besluit om een eigen stuk grond aan te schaffen om daar vervolgens op een persoonlijke manier invulling te geven aan het leven, dat niet overeenkomt met de geldende paradigma's binnen de moderne maatschappij. Zoals gezegd bedoelt Wimmer (2002) met deze *exit*-strategie origineel een meer heftige defensieve reactie op de dominante cultuur dan ik in het veld heb aangetroffen. Binnen ECOLonie is echter wel een beweging waar te nemen die ik als *exit* wil typeren. Er is sprake van een gedeeltelijke terugtrekking om op die manier in staat te zijn de kosmologische visie op het leven in praktijk te brengen (*cf.* Sloterdijk 2011). ECOLonie vormt een een gemeenschap waarbinnen participatie, dagelijkse arbeid en zorg voor elkaar binnen de kosmologische visie centraal staan. Een bepaalde vorm van afscheiding is noodzakelijk om de sociale organisatie van een gemeenschap te kunnen veranderen (*cf.* Sloterdijk 2011; Bell 1998).

Om tot een beter begrip van de dagelijkse praktijk binnen ECOLonie te kunnen komen stel ik een meer genuanceerde visie op een *exit*-strategie voor. Zoals ik tijdens mijn onderzoek naar de dagelijkse praktijk van *environmentalism* namelijk heb waargenomen kan een *exit*-strategie meer zijn dan een defensieve, reactieve beweging ten opzichte van de dominante cultuur. Zoals ik in voorgaand hoofdstuk heb gesteld is er bij *environmentalism* sprake van een beweging voortgekomen uit en mogelijk gemaakt door de structuren van de moderne tijd. De vorming van een gemeenschap rondom *environmentalistische* waarden, zoals ECOLonie, zet zichzelf

niet buiten de moderne maatschappij, maar maakt er juist onderdeel van uit. Om meer nuance aan te brengen is het daarom raadzaam om de focus te verbreden en niet verstrikt te raken in de term *exit* en alle associaties die de term wellicht oproept. Binnen ECOLonie heb ik namelijk geen statische gemeenschap gevonden die zich afscheidt van de moderne samenleving, maar juist een gemeenschap die zichzelf als onderdeel plaatst van de moderne maatschappij. Ik wil hier dan ook de vergelijking maken met de manier waarop de Amish-gemeenschap in de Verenigde Staten van Amerika het leven vormgeeft. Kenmerkend voor de Amish-gemeenschap is de wijze waarop ze zich aan de ene kant afscheiden van, maar aan de andere kant in constante onderhandeling blijven met de moderne maatschappij, het proces van *negotiation*.

“Resistance and negotiation are the key social strategies that Amish have employed in order to stay a unique identity in a post-industrial society.” (Kraybill 1989 in Meyers 1991:266).

Fundamenteel verschil tussen de Amish en ECOLonie is echter dat de Amish tot doel hebben om zoveel mogelijk buiten de dominante cultuur te plaatsen, terwijl de permanente bewoners binnen ECOLonie een *exit*-strategie inzetten met als doel om een naar buiten gerichte verandering in gang te zetten.

De wijze waarop de permanente bewoners binnen ECOLonie zich deels afscheiden door binnen een intentionele gemeenschap te wonen heb ik willen plaatsen binnen de *exit-strategie* van Wimmer (2002). Echter hier houdt het in de praktijk niet bij op. Als gemeenschap kan je jezelf niet geheel buiten de maatschappij plaatsen, iets wat ECOLonie in het geheel ook niet ambieert. Er blijft contact en uitwisseling met de dominante cultuur bestaan. Het is dan ook vruchtbaar om processen die daaruit voortkomen te zien als processen van *negotiation*. ECOLonie als gemeenschap staat in constante onderhandeling met de omringende moderne maatschappij en gaat dit ook niet uit de weg. Het is het constant toetsen en in overeenstemming brengen van je overtuigingen met de dagelijkse praktijk. Het zorgt voor een dynamische kwaliteit

die een gemeenschap ook nodig heeft om zichzelf in stand te houden en te kunnen ontwikkelen (cf. Kraybill 1994: 240).

□□□

Snel werk ik mijn eten naar binnen. Gelukkig, gelukkig, gelukkig heb ik mijn afwasdienst van vanavond kunnen ruilen met Diana²⁸. Het is D-day, de beslissing gaat vallen: wie wordt er kampioen van Nederland? Zoals nagenoeg elke zondag loop ik rond 19.00 uur richting de tv-kamer in gebouw Tournesol waar de vaste gasten al hun vaste stekies op de bank hebben ingenomen. Ik wurm me ertussen en kijk naar het grote scherm. "Heerlijk. Studio Sport!" denk ik bij mijzelf en ga er eens goed voor zitten.

□□□

"Mobiël bellen. Aangezien we streven naar een stralingsarme verblijfplaats, vragen we je op onze terreinen niet met je mobiele telefoon te bellen. Mocht je dat toch willen, bijv. om een SMS te sturen, dan kan dat alleen op de parkeerplaats van terrein Thietry. Wil je je mobiele telefoon als wekker of klok gebruiken, dan kun je hem in de vliegtuigmodus zetten."²⁹

□□□

Met mijn laptop in mijn hand loop ik naar gebouw Ignus. Ik loop langs de munttelefoon de ruimte met de computers in. Twee oude bakbeesten staan te wachten op mensen die het net op willen. Naast de computer staat een glazen potje met wat geld erin. Het gebruik van internet kost €0.05 p/m. 'zelf afrekenen alstublieft' staat op het potje te lezen. Gelukkig heb ik mijn laptop bij me, want ik hoor vaak gemopper over trage en vastlopende computers. Ik plug de ethernet-kabel in en ga het web op. Even skypen met het thuisfront.

²⁸ Diana, tijdelijk participant ECOlonie

²⁹ uit: introductiebrief vrijwillig(st)ers

De aanwezigheid van de mogelijkheid tot televisie kijken. Het beleid om het gebruik van mobiele telefoons tegen te gaan omwille van een stralingsarme omgeving. De beschikbaarheid van internet voor zowel permanente bewoners, tijdelijk participanten en gasten. Het zijn drie simpele voorbeelden van processen van *negotiation* tussen ECOlonie en de moderne maatschappij. Het gaat over bewuste keuzes over de aspecten van de moderne maatschappij waar je juist wel, of geen gebruik van wilt maken. Zo hebben de permanente bewoners thuis geen televisie, maar is er wel één in een gezamenlijke ruimte. De keuze om je op een bepaalde manier wat terug te trekken om *environmentalistische* idealen en overtuigingen in praktijk te kunnen brengen betekent niet dat je terug in de tijd gaat en je welvaartsniveau daalt (cf. Anderson 2008). Het betekent binnen ECOlonie dat je je als gemeenschap wilt bezinnen over bepaalde aspecten van de moderne tijd waarin je leeft en jezelf de vraag stelt of je wel op die manier je leven wilt inrichten. Veel sociaal psychologen merken terecht op dat er altijd een discrepantie bestaat tussen wat de eigenlijke normen en waarden van mensen zijn en hoe de dagelijkse praktijk van handelen zich hiertoe verhoudt (Bell 1998: 246-8). Deze zogenaamde *attitude-behaviour-split* wordt mede bepaald en in stand gehouden door de heersende *social structures*. Het is dan ook een grote uitdaging om deze *attitude-behaviour-split* zo klein mogelijk te maken. Met andere woorden is er een verandering van *structure* nodig om, in het geval van ECOlonie, de kosmologische visie op het leven in praktijk te brengen. Zoals ik in het vorige hoofdstuk heb aangetoond bieden de bestaande *social structures* ook mogelijkheden, omdat het *agency* dat mensen tentoon kunnen spreiden binnen dezelfde *structures* gevormd worden. Zoals de sociale organisatie van onze huidige moderne gemeenschappen een groot deel van de hedendaagse problemen is, zo kan sociale reorganisatie van gemeenschappen een groot deel van de oplossing betekenen (Bell 1998: 247). Door middel van een *exit*-strategie als het starten van een intentionele gemeenschap stel je jezelf in staat om opnieuw de onderhandeling met je directe leefomgeving aan te gaan en vergroot je je keuzevrijheid.

Die bepaalde vorm van terugtrekking schept op deze manier nieuwe mogelijkheden tot *negotiation*, waardoor nieuwe vormen van samenleven in praktijk gebracht kunnen worden. Zoals onderstaande uitspraak van een informant illustreert:

“EColonie is een plaats waar ik mijn idealen en uitgangspunten eindelijk in praktijk kan brengen, er echt naar kan leven.”³⁰

4.2.2 Een ‘colonie’ in Frankrijk

Hoewel alle permanente bewoners de Nederlandse nationaliteit hebben ligt ECOLonie in Frankrijk. Wat voor buitenstaanders niet altijd even zichtbaar is, is dat de permanente bewoners ook allerlei verbanden aangaan in de regio. Met ongeveer 3000 gasten per jaar is ECOLonie van groot economisch belang voor de regio. In een documentaire over ECOLonie heeft de burgemeester van Hennezel genoemd dat zonder ECOLonie de plaatselijke bakker, museum en het postkantoor waarschijnlijk niet meer zouden bestaan. ECOLonie schuwt deze verbanden niet en Johan³¹ heeft, namens ECOLonie, zelfs geparticipeerd binnen het plaatselijke VVV overleg.

De voertaal binnen ECOLonie is, evenals de meeste tijdelijk participanten en gasten praten Nederlands. ECOLonie heeft hierdoor een hoog Nederlands karakter. Alle informatieborden en papieren zijn er echter in vier talen: Nederlands, Frans, Engels en Duits. De website van ECOLonie is beschikbaar in Nederlands, Frans, Engels, Duits en binnenkort ook in het Deens.

Kennis van taal bindt (Anderson 2006: 134) en maakt het beter mogelijk om te functioneren binnen een land. Niet alle permanente bewoners spreken even goed Frans, maar de bewoners die vanwege hun rol binnen ECOLonie veel in contact staan met tijdelijk participanten, gasten, leveranciers, overheden en buurtbewoners spreken vloeiend Frans. Een aantal jaren hebben de vaste bewoners van ECOLonie

³⁰ Ettjen, permanente bewoner ECOLonie

³¹ Johan, permanente bewoner ECOLonie

ook de mogelijkheid gehad Franse lessen te volgen. De lessen werden bij een lerares in het nabijgelegen stadje gegeven.

Op ECOLonie leven nu een vijftal kinderen waarvan er twee in de leeftijd zitten dat ze naar de basisschool gaan en één naar de crèche. Het is een bewuste keus om de kinderen 'gewoon' naar school te doen. Daarnaast zitten de kinderen bijvoorbeeld ook op aikido-les en basketballen. De toekomstige generatie zorgt op die manier voor nog meer binding met de regio waarin ECOLonie gelegen is.

Door bovenstaande expliciet te benoemen wil ik aangeven dat ondanks ECOLonie met gebruikmaking van een *exit*-strategie door het starten van een intentionele gemeenschap en zich vestigen buiten Nederland wel allerlei nieuwe verbintenissen en connecties aangaan met de ontvangende Franse maatschappij.

“Er is genoeg uitwisseling hier. Contact met Franse burens, netwerken van biologische boeren, maar dat zien vrijwilligers en gasten niet.”³²

Het is geen beweging waarbij de moderne maatschappij de rug wordt toegekeerd, maar een beweging waardoor er op een andere wijze geparticipeerd kan worden binnen de moderne maatschappij.

4.2.3 Voice-strategieën en het Eigentijds Netwerk

Naast de *exit* beweging die ECOLonie heeft gemaakt door zich te organiseren langs gemeenschapslijnen in een ecologische woon- en werkgemeenschap, maken ze daarnaast gebruik van de mogelijkheid zich te organiseren in verenigingsverband en netwerken. Het organiseren op politiek en verenigingsvlak ten opzichte van de dominante cultuur wordt door Wimmer (2002) *voice*-strategie genoemd. Hierbij organiseert de minderheid zich op politiek en verenigingsvlak ten einde via communicatie in het dominante discours te emanciperen en een plaats te verwerven voor zichzelf, de eigen visie en overtuigingen. Op macroniveau zijn organisaties als

³² Johan, permanente bewoner ECOLonie

Greenpeace en het Wereld Natuur Fonds voorbeelden van het gebruik maken van *voice*-strategieën teneinde in het dominante discours te participeren. De organisatiestructuur van ECOLonie als vereniging is het eerste voorbeeld van de wijze waarop ECOLonie *voice*-strategie inzet. Echter, ECOLonie heeft nog een aantal andere activiteiten. Al deze activiteiten zijn ondergebracht onder de paraplu van het Eigentijds Netwerk³³. De keuze om de activiteiten onder te brengen binnen een netwerk rust niet op toeval, maar is bewust gemaakt om op die manier bereikbaar en herkenbaar te zijn voor buitenstaanders. Tijdens een interview vertelde Henkjan³⁴ mij hierover het volgende:

“In de huidige maatschappij wordt in netwerken gedacht. Daarom hebben we het overzichtelijk gehouden en de verschillende activiteiten ondergebracht onder de paraplu van het Eigentijds Netwerk”

Het adressenbestand van het Eigentijds Netwerk is de afgelopen twintig jaar gevormd en opgebouwd. Bij de doorstart van ECOLonie in 1998 is gebruik gemaakt van het adressenbestand van het Netwerk. Elk lid van het Netwerk werd aangeschreven met daarin het verzoek om mee te helpen ECOLonie te ontwikkelen. Hierop kwamen dan ook verschillende mensen hun steentje bijdragen.

Met het onderbrengen van alle verschillende activiteiten onder de paraplu van het Eigentijds Netwerk maakt ECOLonie gebruik van de moderne structuren (*cf.* Giddens 1984) om zich te organiseren op verenigingsvlak om de verschillende mensen te bereiken en het gevoel van binding te kunnen verschaffen. Juist ook in de abstractere digitale wereld zijn mensen op zoek naar binding en de ‘ommuurde plaatsen’ van een netwerk (*cf.* Juergensmeyer 2002). Op elke website van de verschillende activiteiten van ECOLonie zijn links en verwijzingen te vinden naar het Eigentijds Netwerk en de activiteiten die onder die paraplu vallen.

³³ “Het Eigentijds Netwerk wordt gevormd door meer dan 30.000 bewust levende, creatieve mensen. Zij willen daadwerkelijk inhoud geven aan begrippen als: **ecologie, duurzaamheid, leefbaarheid, gezondheid, verbondenheid, spiritualiteit, authenticiteit en maatschappelijke verantwoordelijkheid** en deze levensthema’s in hun dynamische samenhang zien en (be)leven.” (www.eigentijdsfestival.nl)

³⁴ Henkjan, permanente bewoner ECOLonie

De verschillende activiteiten van ECOlonie - zijn te plaatsen binnen de *voice*-strategie van Wimmer (2002), omdat ze op brede schaal organiseren, informeren en praktiseren en op die manier mensen in contact brengen en in aanraking laten komen met *environmantalism* en het kosmologisch gedachtengoed. Het Eigentijds Magazine is een magazine dat gratis verstuurd wordt met daarin artikelen, een update van activiteiten en advertenties. Het Eigentijds Zomercollege is de verzamelnaam voor de verschillende meerdaagse workshops en cursussen die in de zomer op het terrein van ECOlonie gegeven worden. Het Eigentijds Festival is een meerdaags festival in Nederland met 500 workshops omtrent kunst, spiritualiteit en natuur. Zo'n 3000 mensen komen hier jaarlijks op af. "*Het Eigentijds Festival is eigenlijk een voorportaal van ECOlonie,*" vertelde Johan³⁵ mij tijdens een interview. Met de verschillende activiteiten die door ECOlonie ontplooit worden, wordt een grote verzameling mensen bereikt. Het informeren van mensen en de bewustwording die daarop kan volgen is een proces dat door Milbrath (1984) *social learning* genoemd wordt. Het is dit *social learning*, een proces dat gestaag te werk gaat, dat aan de basis staat van *social change* (Milbrath 1984: 67-8).

De beschikbaarheid en mogelijkheden van internet spelen een belangrijke rol binnen ECOlonie en het Eigentijds Netwerk. Het is een aspect van de moderne maatschappij waar dankbaar gebruik van wordt gemaakt teneinde zichzelf en anderen te informeren en te organiseren. De beschikbaarheid van de veelsoortige informatie en de mogelijkheid die te delen binnen een fractie van een seconde helpt een beweging als ECOlonie zichzelf te ontwikkelen en te positioneren. Het websitebezoek is in één jaar tijd gestegen van 45000 naar 67000 bezoekers.

"Alternative media constitute independent sources of news and information beyond the corporate logic of the mainstream press" (Juris in Inda & Rosaldo 2008: 361).

Het werken aan bewustwording op grotere schaal en hierbij het koppelen van de verschillende activiteiten onder het Eigentijds Netwerk versterkt, verstevigd en

³⁵ Johan, permanente bewoner ECOlonie

ontwikkeld het *ecovillage paradigm* binnen de moderne maatschappij. De digitale ontmoetingsplek is hierbij te zien als opstapje naar ontmoetingen in levende lijve.

4.3 Tijdelijk participanten – ontmoeten en ontmoetingen mogelijk maken

De tijdelijk participanten hebben een dubbele rol binnen ECOLonie. Met 180-200 personen per jaar komt er een grote verscheidenheid aan mensen op ECOLonie met elk hun persoonlijke beweegredenen om daar te zijn. Ze leveren 40 uur arbeid per week in ruil voor kost en inwoning, waardoor er tussen ECOLonie en tijdelijk participanten een relatie op basis van reciprociteit bestaat (Kottak 2008: 169). De tijdelijk participanten zijn zagezegd de ‘handen’ die ECOLonie nodig heeft om te kunnen bestaan en te ontwikkelen (cf. Hopkins 2008). *“Zonder vrijwilligers bestond ECOLonie niet zoals nu,”* vertelt Johan³⁶. Tijdelijk participanten helpen op die manier te bouwen aan het *ecovillage paradigm* en zijn aan de andere kant juist potentiële nieuwe dragers zijn van het *ecovillage paradigm*.

□□□

Trots laat mijn huisgenoot in Nederland een pak biologische rijst zien. “Ja Roel, kijk eens wat ik gekocht heb. Sinds jij erover verteld heb zie ik ineens allerlei biologische producten opduiken in de supermarkt.”

“De vrijwilligers helpen de plek grootschaliger te maken, laten ons veelzijdiger zijn en maken tegelijkertijd kennis met het ecologische leven,” vertelt Henkjan³⁷ tijdens een interview.

De omvang van ECOLonie en het campingbedrijf zou niet op de huidige schaal kunnen bestaan zonder de arbeid van tijdelijk participanten. Ze creëren op die manier een keur aan randvoorwaarden om ECOLonie een ontmoetingsplaats te laten zijn. Anderzijds komen de tijdelijk participanten in aanraking met het leven op

³⁶ Johan, permanente bewoners ECOLonie

³⁷ Henkjan, permanente bewoner ECOLonie

ecologische basis en elkaar. De relatieve geslotenheid van ECOlonie als locatie biedt een prikkelarme omgeving. Midden in de natuur van de Lage Voghezen, met de dichtstbijzijnde supermarkt op een flink half uur fietsen, biedt het een inspirerende omgeving om je echt in onder te dompelen. Zelf merkte ik na een aantal dagen al in hoeverre de buitenwereld begon te 'vervagen'. Ik werd zo opgeslokt door de dagelijkse werkzaamheden en activiteiten dat ik moeite moest doen om mijn vrienden en familie thuis wat van mij te laten horen. Ander tijdelijk participanten onderschrijven dit gevoel van een 'bubble' ook, hoewel dat na een tijdje ook weer wat afneemt.

Omdat ECOlonie als *exit-strategie* een gemeenschap vormt waarbij gebruik wordt gemaakt van tijdelijk participanten om enerzijds de plek grootschaliger maken, maar anderzijds mensen in staat stelt om kennis te maken met de kosmologische visie op het leven, wordt er steeds weer opnieuw gebouwd aan een bredere basis van het ecologisch gedachtengoed, dat met het weggaan van tijdelijk participanten ook zijn weg naar buiten weer vindt. Een informant vertelde mij tijdens een gesprek het volgende over dit proces:

*"Het is toch steeds een zaadje dat weer geplant wordt en gaat kiemen. Wanneer 10 van de 200 het gaan doen, dan is dat heel wat."*³⁸

Het is dan ook te beschouwen als het proces van *social learning* dat vooraf gaat aan *social change* (cf. Milbrath 1984).

4.4 Gasten – financiële basis en spirituele vlucht

De eerste prioriteit na de 'doorstart' van ECOlonie in 1998 was het uitbreiden van de camping en het creëren van gastenverblijven. De overeenstemming was namelijk dat zonder gezonde financiële basis ECOlonie niet langer kon bestaan. Gasten spelen op deze wijze dan ook een vitale rol in het bestaan van ECOlonie. Zij zorgen voor de financiële basis die ECOlonie nodig heeft om te bestaan. Wanneer we beseffen dat

³⁸ Chris, tijdelijk participant ECOlonie

aan gecombineerde advertenties van het Eigentijds Festival en ECOlonie jaarlijks €20.000,- tot €25.000,- wordt besteed krijgen we een idee van de kosten en opbrengsten die hiermee gemoeid zijn. ECOlonie beschouwt geld als energie om een ecologische wijze van leven mogelijk te maken, maar niet als einddoel. Elementen van de moderne maatschappij worden op deze wijze omgevormd om structuurveranderingen te bewerkstelligen (cf. Giddens 1984). Een ander aspect van het beschouwen van geld als energie is de visie dat deze dan ook onvoorwaardelijk beschikbaar moet zijn. Om die reden gaat ECOlonie geen leningen aan op basis van rente. Ze gebruiken de term 'warm geld' voor het geld dat door sympathisanten / individuen geleend wordt aan ECOlonie op rentevrije basis.

De gasten komen naar ECOlonie om hun vakantie door te brengen. 'Tot rust komen' en 'in een inspirerende omgeving zijn' staan hierin centraal. Het doel van ECOlonie om ecologisch toerisme te bevorderen is dan ook tweeledig. Enerzijds zorgt het voor een gezonde financiële basis, anderzijds laat het mensen op grote schaal kennis maken met ECOlonie als ecologische woon- en werkgemeenschap.

Met de schaal waarop gasten ECOlonie aandoen als vakantieplaats krijgt ECOlonie daadwerkelijk de functie van ontmoetingsplaats. Tijdens mijn veldwerk was het paasweekend het eerste weekend waarin het redelijk druk was met gasten. De plek begon meteen te bruisen van energie. Sommigen gasten houden zich wat afzijdig en zijn meer op zichzelf, anderen vragen tijdens de maaltijden, wanneer je met ze aan tafel zit, van alles over ECOlonie. Er vindt op die manier op grote schaal uitwisseling plaats van visies, ideeën en overtuigingen. Voor het overgrote deel gebeurt dit op spiritueel vlak, maar er zijn ook gasten die juist meer de dagelijkse praktijk willen ervaren. Zij bieden dan ook aan om mee te helpen met de dagelijkse werkzaamheden. In de welkomstfolder wordt hier ook op ingespeeld:

“ **Meewerken.** Als je een aantal uur wilt meewerken (tuin, renovatie of keuken) dan stellen wij dat zeer op prijs. Je kunt dit melden bij de receptie.”³⁹*

³⁹ Welkomstfolder ECOlonie

Hoewel de permanente bewoners van ECOlonie niet op een missie-achtige wijze hun visie op het leven willen uitdragen, maar het willen laten zien door het juist in praktijk te brengen, organiseren ze wel informatie- en filmavonden. Bij genoeg animo is er één maal per week een voorlichting over de Groententuin en een voorlichting over Visie en Werkwijze van ECOlonie. Deze worden door zowel tijdelijk participanten als gasten bezocht. Tijdens mijn veldwerk heb ik twee filmavonden meegemaakt. De documentaires 'A New We' en 'The world According to Monsanto' werden hier vertoond. Na de documentaire was er ruimte voor gesprek geleid door Janneke⁴⁰. Tezamen met het Eigentijds Zomercollege en andere workshops (etherische oliën, edelstenen) maakt dit ECOlonie tot een kennis-uitwissel en inspiratiecentrum. Juist in deze activiteiten wordt het dualistisch proces binnen ECOlonie van *exit*- en *voice*-strategieën mooi weergegeven. Omdat ECOlonie zich op een bepaalde manier wat teruggetrokken heeft uit de moderne maatschappij, zonder ambities zich af te scheiden, wordt er een centrum gecreëerd waarin een velerlei ontmoetingen en kennisoverdrachten plaatsvinden. ECOlonie begeeft zich in een grensgebied tussen twee tijdsgeesten.

4.5 ECOlonie als 'frontier'

Aan de hand van de functie van ontmoetingsplaats die ECOlonie heeft en de verschillende rollen die de verschillende actoren hier binnen ECOlonie in vervullen, heb willen aantonen op welke wijze er gebruik wordt gemaakt van *exit*- en *voice*-strategieën binnen ECOlonie en de manier waarop deze twee strategieën binnen de praktijk van *environmentalism* in elkaar grijpen; dualistisch en complementair zijn. Door middel van het deels terugtrekken uit de moderne maatschappij (*exit*) wordt er binnen ECOlonie een ontmoetingsplaats gecreëerd waarin een groot aantal mensen bekend worden met de praktijk van *environmentalism* en waardoor er gebouwd wordt aan het *ecovillage paradigm* (*voice*). De pioniers waar Henkjan⁴¹ over spreekt lijken zich op die manier te begeven in een grensgebied. Een grensgebied, oftewel *frontier* is een plaats waar de structuur anders is dan op andere plaatsen. Het is er

⁴⁰ Janneke, permanente bewoner ECOlonie

⁴¹ Henkjan, permanente bewoner ECOlonie

schemerig en grijs. Het is een plaats waar nog veel mogelijkheden liggen (Tsing 2005). Een *frontier* biedt dus alle kansen om structuurveranderingen aan te gaan. Binnen ECOLonie worden mensen als het ware uitgenodigd om een kijkje in de werkplaats van structuurveranderingen binnen de moderne maatschappij te komen nemen. Met de uitnodiging om te komen kijken vindt er automatisch ook uitwisseling plaats. Het is juist deze uitwisseling die ECOLonie kenmerkt als een werkplaats van de toekomst. De wereld vraagt om een nieuwe manier van denken om de bestaande dichotomie tussen mens en natuur te kunnen ontstijgen (Ingold 2000: 172-3). In de moderne tijdsgeest is er weinig oog voor de kwetsbaarheid en de beperkingen van het *environment* (Van Gelder 1999). De manier hoe de mens met de grenzen en beperkingen van het *environment* omgaat, zullen de komende decennia kenmerken (Van Gelder 1999). Klaas van Egmond (2010) pleit in deze voor een 'nieuwe vorm van beschaving'. Hij stelt dat de sleutel tot duurzaamheid ligt in een integraal mens- en wereldbeeld. Omdat de behoeften van toekomstige generaties niet gekend kunnen worden, moet er worden uitgegaan van behoeften die het meest 'wezenlijk' zijn voor de mens. Deze meest wezenlijke behoeften zouden voor de huidige en toekomstige generaties hetzelfde moeten zijn. Dus door in het heden uit te gaan van de wezenlijke behoeften van de mens nu, wordt er direct gewerkt aan een *common future*.

"Duurzame ontwikkeling wordt bepaald door het heden, niet door de vermeende voorwaarden die vanuit de toekomst worden gesteld" (Van Egmond 2010: 272).

Deze 'nieuwe vorm van beschaving' vraagt om een breed gedeeld wereldbeeld waarin tot op zekere hoogte overeenstemming is over wat die 'wezenlijke' behoeften zijn voor de mens (Van Egmond 2010). In een tijd waarin zelfs modernisten het vertrouwen in hun wereldbeeld lijken te verliezen (Van Gelder 1999), is er een dringende behoefte aan pioniers die ons voorgaan in deze 'nieuwe vorm van beschaving'. ECOLonie als ecologische woon- en werkgemeenschap is een *frontier* waar deze pioniers ruimte en mogelijkheden voor zichzelf gecreëerd hebben (*exit*) om deze 'nieuwe vorm van beschaving' vorm te geven.

De permanente bewoners van ECOlonie zijn de *cultural creatives* van deze tijd. De *cultural creatives*, vaak getypeerd als *the new middle class* (Szerszynski, Wallace & Waterton 2003), zijn doorgaans hoger opgeleide personen, pioniers, die de voorlopers zijn van sociale veranderingen (Ray 1997).

“Cultural Creatives have changed their substrate of values, and they may be reshaping it in our larger culture as well” (Ray & Anderson 2000: 7).

Scheppende energie staat centraal bij de *cultural creatives*. Scheppende energie is nodig om voorbij het systeem te denken, om nieuwe samenlevingsvormen aan te gaan, om het modernistisch materialistisch wereldbeeld van binnenuit te kunnen ontstijgen (Ray & Anderson 2000: 81-4). Nu anno 2011 het modernistisch denken, waar een gefragmenteerd wereldbeeld dat rust op ongecontroleerde groei zijn scheuren begint te vertonen, neemt de behoefte aan nieuwe vormen van beschaving toe. Initiatieven als ECOlonie geven een praktische vorm aan deze behoefte en stemmen mij dan ook hoopvol voor de toekomst. Een toekomst waar in samenhang met elkaar, de natuur, de aarde en kosmos geleefd wordt. De toekomst is nu.

“We kunnen deze innoverende groepen dan ook zien als cultuureilanden, als bruggenbouwers naar een nieuwe weer bezielde samenleving.”⁴²

⁴² ‘De visie van ECOlonie’ www.ecolonie.eu

samenvatting

ECOLonie is te beschouwen als een grensgebied, een *frontier*, waar nieuwe vormen van samenleven binnen de kosmologische visie in praktijk gebracht worden. Om tot deze nieuwe vormen te kunnen komen, is er een bepaalde vorm van afscheiding / terugtrekking nodig ten opzichte van de moderne maatschappij. Deze terugtrekking uit de moderne maatschappij is te beschouwen als *exit*-strategie. Door een terugtrekkende beweging te maken vanuit de moderne maatschappij en zich te organiseren langs gemeenschapslijnen heeft ECOLonie een ontmoetingsplaats gecreëerd, waardoor hun invloed op de dominante samenleving en cultuur juist groter geworden is. De pioniers, of *cultural creatives*, zijn te beschouwen als voorloper van sociale veranderingen. Een creatieve middenklasse die vanuit een sterke kosmologische visie een praktische vorm heeft gevonden om voorbij het systeem te denken, om nieuwe samenlevingsvormen aan te gaan, om het modernistisch materialistisch wereldbeeld van binnenuit te ontstijgen. Het is het bouwen aan een nieuwe vorm van beschaving: een opnieuw bezielde samenleving.

5. Conclusies en reflectie

De praktijk van *environmentalism* is een onderzoeksgebied dat nog niet veel bekendheid geniet in het academisch debat. In het maatschappelijk debat daarentegen leeft het wel degelijk. De toename van biologisch geproduceerd voedsel, de plannen om antibioticagebruik in de veehouderij terug te brengen, duurzaam omspringen met energie, het debat rondom kernenergie dat met de ramp in Japan een nieuw impuls heeft gekregen. Het zijn voorbeelden uit de dagelijkse praktijk die onderstrepen dat er een ontwikkeling gaande is, waarbij er een verschuiving plaatsvindt in de relatie die de mens tot de natuur heeft. De natuur wordt niet langer gezien als een statisch gegeven dat onder controle gebracht moet worden. De relatie die de mens heeft moet beschouwd worden als een activiteit. Een proces dat steeds *under construction* is en dat ook een abstract component in zich draagt. De natuur is de leefwereld van de mens (Szerszynski, Wallace & Waterton 2003). Deze constatering heeft als implicatie dat de beleving van natuur, de visie op natuur, een actief proces is dat ingezet kan worden om ons leven vorm te geven (Ingold 2000).

Met dit onderzoek hoop ik dan ook een bijdrage te hebben geleverd aan het academisch debat omtrent *environmentalism* gecombineerd met de conditie van de huidige moderne tijd waarin wij leven. Juist binnen de antropologie moet er meer aandacht komen voor de natuur als actieve belevingswereld. De praktijk van *environmentalism* vraagt om antropologisch onderzoek, omdat het heel *basic* gaat over het in praktijk brengen van de kosmologische visie op het leven. *Environmentalism* wordt door de wetenschap nog teveel beschouwd als een concept waarbij natuurbehoud centraal staat. Zoals ik naar aanleiding van mijn veldwerk heb geconcludeerd, is *environmentalism* echter dienend aan de kosmologische visie op het leven. Deze constatering vraagt de antropologie om een ruimere analyse van *environmentalism* dan natuurbehoud alleen. Het *insider perspectief* dat ik als onderzoeker heb gehad tijdens mijn veldwerk heeft me een prachtig inzicht gegeven in de manieren waarop *environmentalism* ingezet wordt als *agency* om je te

positioneren in de moderne maatschappij. De grenzen van de moderne tijd lijken steeds meer gevoeld te worden met crises op economisch, sociaal en ecologisch gebied.

Als auteur ben ik me ervan bewust dat mijn onderzoeksresultaten niet klakkeloos hoeven te gelden voor alle dagelijkse praktijk van *environmentalism*. Elk project heeft zijn unieke vorm en kan zich focussen op verschillende aspecten van *environmentalism*. Daarnaast heeft, omdat binnen ECOlonie met het ritme van de seizoenen geleefd wordt, de periode waarin ik mijn veldwerk heb verricht, februari-mei, invloed op de verzamelde data. Vergelijkend onderzoek in de toekomst zou uit moeten wijzen in hoeverre de gehanteerde strategieën om zich te positioneren tegenover, in en voorbij de moderne maatschappij ook gelden voor andere *ecovillages*. Voor nu zie ik mijn onderzoek als mooi startpunt voor verder onderzoek. Zoals ik in mijn inleiding al heb genoemd wil het belang, de kracht, de creativiteit en inspiratie die ik aangetroffen heb in het veld een plaats geven in het antropologisch debat.

Onder invloed van toegenomen complexe en verstrengelde mondialiseringvraagstukken in combinatie met de veranderende perceptie op en de relatie die de mens heeft tot de natuur, heeft *environmentalism* in zijn breedste vorm aan terrein gewonnen. In de zoektocht naar binding en zingevende kaders als reactie op de conditie van de moderne tijd reageren bepaalde groepen mensen hierop door nieuwe en kleinschalige verbindingen aan te gaan. *Environmentalism* in al zijn facetten vormt hierin een verbindende schakel om de mens zijn plaats in de wereld te laten kennen. Het kan mensen de gereedschappen en discoursen leveren om in grotere verbondenheid met de lokaliteit hun leven vorm te geven. Deze verbondenheid uit zich zowel tussen mensen met overeenkomstige visies en idealen, als tussen mensen en de plaatselijk omgeving en natuur waarin zij leven. *Environmentalism* is hierin het middel om praktisch vorm te geven aan een kosmologische visie op de wereld. De eenheidsgedachte die van de kosmologische visie uitgaat is een allesomvattende visie die zijn weerslag heeft op alle facetten van het menselijk leven. Het leven binnen ECOlonie, een ecologische woon- en

werkgemeenschap, is een manier om de kosmologische visie in praktijk te brengen. De opkomst van *environmentalism* zie ik naar aanleiding van mijn onderzoek als directe consequentie van de moderne tijd (cf. Bauman 1998; Juergensmeyer 2002). *Environmentalism* voortkomend uit de structuren van de moderne tijd vormt op deze wijze ook het *agency* dat verschillende actoren voor handen hebben om hun leven vorm te geven. In de dagelijkse praktijk van het leven in een *ecovillage* betekent het, dat met gebruikmaking van bestaande structuren nieuwe vormen van samenleven met elkaar en de natuur tot stand kunnen komen. Het benaderen van *environmentalism* als consequentie van de moderne tijd, in plaats van een reactieve beweging, schept de ruimte om als onderzoeker oog te hebben voor de fundamentele veranderingselementen binnen *environmentalism*.

Het leven in een *ecovillage* begeeft zich in een *frontier* oftewel grensgebied (Tsing 2005). Het is een nieuwe praktijk waarbinnen een leidend paradigma nog bezig is zich te vormen. Binnen dit *ecovillage paradigm* (Kasper 2002) wordt op creatieve wijze gebruik gemaakt van de ingrediënten van de moderne maatschappij om de kosmologische visie op het leven in de praktijk te brengen. Vooralsnog bevindt deze beweging zich in de marge van de moderne maatschappij, maar lijkt deze aan terrein te winnen. Het is een praktijk die zich ten opzichte van de dominante maatschappij verder wilt ontwikkelen. Een belangrijke bevinding vanuit het veld, dat ondersteunt wordt door verschillende literatuur, is de constatering dat de actoren binnen ECOLonie geen ambitie hebben om zich af te scheiden van de moderne maatschappij, maar juist nieuwe vormen willen ontwikkelen binnen deze moderne maatschappij (Ray & Anderson 2000). Er is dan ook geen sprake van een reactieve tegenbeweging met fundamentalistische inslag, maar een beweging die progressieve nieuwe samenlevingsvormen wilt scheppen. De wijze waarop dit in praktijk gebracht wordt is academisch erg interessant. Het is een afscheidingsparadox die aan de hand van langlopend onderzoek in de toekomst wellicht meer getheoretiseerd kan worden. Door een terugtrekkende beweging te maken vanuit de moderne maatschappij en zich te organiseren langs gemeenschapslijnen heeft ECOLonie een ontmoetingsplaats gecreëerd, waardoor hun invloed op de dominante samenleving en cultuur juist groter wordt.

Binnen mijn onderzoek naar de praktijk van *environmentalism* heb ik dan ook een complex en genuanceerd samenspel van *exit* en *voice* gevonden (Wimmer 2002), dat juist op een plek als ECOLonie, dat zich op een snijvlak begeeft, prachtig tentoon gespreid wordt. Het is een strategie die ertoe dient om voorbij het mechanistische systeemdenken van de moderne maatschappij te gaan om het materialistische modernistisch wereldbeeld van binnenuit te kunnen ontstijgen.

We can not solve the problems we have created with the same thinking that created them

- Albert Einstein -

Literatuur

Anderson, Benedict

2006 *'Imagined Communities'*. Londen: Verso

Anderson, D.A.

2008 'Utopia isn't so bad', *Humanist* 68(5): 20-24.

Argyrou, V.

2005 *'The logic of environmentalism'*. - : Berghahn Books

Baez, B

2000 'Agency, Structure, and Power: An Inquiry into Racism and Resistance for Education', *Studies in Philosophy and Education* 19(4): 329-428.

Bauman, Z.

1998 *'Globalization: The human consequences'*. New York: Columbia University Press

Bell, M.

1998 *'An invitation to Environmental Sociology'*. Thousand Oaks: Pine Forge Press

Berlau, J.

2007 'Eco-terrorism: When violence becomes an environmentalist tactic', *Human Events* 63(12): 18-20.

Boeije, H.

2005 *'Analyseren in kwalitatief onderzoek'*. www.boomonderwijs.nl

- Carter, N.
2007 *'The politics of the Environment'*. Cambridge: Cambridge University Press
- Egmond, van Klaas
2010 *'Een vorm van beschaving'*. Zeist: Christofoor
- Foss, J.E.
2009 *'Beyond Environmentalism'*. Hoboken: John Wiley & Sons
- Franklin, A.
2002 *'Nature and Social Theory'*. Thousand Oaks: SAGE Publications Inc.
- Gelder, van S.R.
1999 *'Self and the cultural creatives'*, *Futures* 31(8): 822-826.
- Gellner, E.
2006 *'Nations and Nationalism'*. Malden: Blackwell Publishing
- Giddens, A.
1984 *'The Constitution of Society'*. California: The University of California Press
- Gottlieb, R.
2001 *'Environmentalism Unbound'*. Cambridge: The MIT Press
- Gregory, K. & eds.
2009 *'Environmental Sciences'*. Londen: SAGE Publications Ltd
- Harvey, D
1990 *'The condition of postmodernity'*. Malden: Blackwell Publishing

Hedetoft, U. & Hjort, M.

2002 *'The Postnational Self: Belonging and Identity'*. Minneapolis:
University of Minnesota Press

Heijden, van der H.

2008 *'Green modernization'*, *Harvard international review, Europe edition*
30(2): 58-64.

Ho, K.

2008 Situating global capitalism: a view from Wall-Street *In The*
anthropology of globalization: a reader. In: Ina & Rosaldo Pp. 137-164.
Malden: Blackwell Publishing Ltd

Hopkins, R.

2008 *'The Transition Handbook'*. Totnes: Green Books Ltd

Ingold, T.

2000 *'The Perception of the Environment'*. Londen: Routledge

Jackson, P

2004 *'The ecovillage movement'*, *Permaculture Magazine* 40: 25-30.

Juergensmeyer, M.

2002 The Paradox of Nationalism in a Global World *In The Postnational Self.*
Belonging and Identity. Minneapolis: University of Minnesota Press

Juris, J.S.

2008 The new digital media and activist networking within anti-corporate
globalization movements *In The anthropology of globalization: a*
reader. In: Ina & Rosaldo Pp. 352-372. Malden: Blackwell Publishing Ltd

- Kottak, C.P.
2008 *'Cultural Anthropology'*. New York: McGraw-Hill
- Lange de, Ellen
2009 Omdat ik Vlaming ben. *In Antropologische vergezichten: mondialisering, migratie en culturele pluriformiteit*. Yvon van der Pijl & eds. Amsterdam: Aksant
- Kraybill, D.B.
1994 *'The Amish struggle with modernity'*. Hanover: University Press of New England
- Larriere, C. & Larriere, R.
2007 'Should nature be respected?', *Social science information* 46(1): 9-34.
- Mahmood, S
2005 *'Politics of piety: The Islamic revival and the feminist subject'*. Princeton: Princeton University Press
- Mazmanian D.A. & Kraft M.E.
2009 *'Towards sustainable communities'*. Cambridge: The MIT Press
- Milbrath, L.W.
1984 *'Environmentalists: Vanguard for a new society'*. Albany: State University of New York Press
- Milton, K.
1993 *'Environmentalism: The view from Anthropology'*. Londen: Routledge
- Milton, K.
1996 *'Environmentalism and cultural theory'*. Londen: Routledge

- Moet, D.
2005 *'Autarkie'*. Bussum: THOTH uitgeverij
- Mol & Sonnenveld
2000 *'Ecological modernisation around the world: perspectives and critical debates'*. Londen: Routledge
- Raven, D
2008 *'Globalia, een reisverslag'*. Amsterdam: Thela Thesis
- Ray, P.H.
1997 *'The emerging culture'*, *American Demographics* 19(2).
- Ray, P.H. & Anderson, S.R.
2000 *'The cultural creatives'*. New York: Three Rivers Press
- Ruggiero, V. & Montagna, N.
2008 *'Social Movements: A Reader'*. Londen: Routledge
- Schijndel Kaspar, van D.
2008 *'Redifining community in the ecovillage'*, *Human Ecology Review* 15(1): 12-24.
- Sloterdijk, Peter
2011 *'Je moet je leven veranderen'*. Amsterdam: Boom
- Shepherd, N.
2002 *'Anarcho-environmentalists: Ascetics of late modernity'*, *Journal of contemporary ethnography* 31(2): 135-157.
- Stones, R.
2005 *'Structuration Theory'*. Houndmills: Palgrave MacMillan

Sutton, P.W.

2007 *'The Environment: A Sociological introduction'*. Cambridge: Polity Press

Szerszynski & Heim & Waterton

2003 *'Nature Performed: environment, culture and performance'*. Oxford: Blackwell Publishing

Tsing Lowenhaupt, A.

2005 *'Friction: An ethnography of global connection'*. Princeton: Princeton University Press

Tucker, K.H.

1998 *'Anthony Giddens and modern social theory'*. Londen: Sage Publications Ltd

Dewalt K., & Dewalt B.

2002 *'Participant Observation: A Guide for Fieldworker'*. Oxford: AltaMira Press

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

2007 'Identificatie met Nederland', *WRR-rapport 79*.

Wimmer, A.

2002 *'Nationalist exclusion and ethnic conflict: Shadows of modernity'*. Cambridge: Cambridge University Press

Yuthas, K. & Dillard, J. & Rogers, R.

2004 'Beyond agency and structure: Triple-loop learning', *Journal of Business Ethics* 51(2): 229-243.